

23.2.2018

EOAK/6206/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

TARKASTUS: VANTAAN VANKILA

Tarkastuspöytäkirja

Tarkastuskohde	Vantaan vankila
Tarkastusajankohta	28. ja 30.11.2017
Osallistujat EOAK:sta	Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen Esittelijäneuvos Anu Rita Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Minna Ketola Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia Tarkastaja Reima Laakso
Osallistujat tarkastuskohteesta	ESRA:n aluejohtaja - - - ESRA:n lakimies - - - Vantaan vankilan johtaja - - - Apulaisjohtaja - - - Apulaisjohtaja - - -

1 Ennakoaineisto ja tarkastuksen kohdentaminen

Tarkastusta varten vankila toimitti järjestyssäännön, osastojen päiväjärjestykset, tulo-oppaan, tapaamis- ja hallussapito-ohjeet, vuoden 2017 toimintasuunnitelman puolivuotisarvioinnin sekä muut pyydyt asiakirjat ja selvitykset.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö toimitti Vantaan vankilan tarkastuksesta 31.5.2013 tekemänsä tarkastuskertomuksen (1/043/2013). Kriminaalihuollon tukisäätiön (KRITS) kriminaaliasiamieheltä pyydettiin tietoja hänen Vantaan vankilaa koskevista havainnoista.

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan

vuosittain eduskunnalle, suljettujen laitosten toiminnoista vastaaville viranomaisille sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (CRPD) ratifiointin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityisesti huomiota muun muassa toimitilojen esteettömyyteen sekä vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen ja osallistumisen mahdollisuuksiin.

Oikeusasiamiehen teemaksi vuodelle 2018 on otettu oikeus yksityisyyteen ja tämä painopiste on huomioitu tarkastuspöytäkirjaa laadittaessa.

Apulaisoikeusasiamies (AOA) Pölönen piti tarkastuksen aikana 30.11.2016 medialle tiedotustilaisuuden.

AOA päätti ottaa erikseen selvitettäväksi tapauksen, jossa Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikköön matkalla ollut vanki teki itsemurhan ollessaan Vantaan vankilassa (dnro EOAK/853/2018).

Pöytäkirjaluonnos lähetettiin 7.2.2018 Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen (ESRA) aluejohtajalle ja Vantaan vankilan johtajalle vastineelle ja heille varattiin mahdollisuus antaa siihen kommentteja viimeistään 21.2.2018.

2 Yleistä tarkastuksen kohteesta

Vantaan vankilan vankipaikkaluku on 183 ja tarkastusaikaan vankeja oli paikalla 193. Edellisen tarkastuksen aikana lokakuussa 2011 vankilaan oli sijoitettuna 271 vankia, joten vankilan yliasutusongelma on edellisen tarkastuksen jälkeen selvästi helpottunut.

Vangeista tutkintavankeja oli 168 sekä vankeus- ja tutkintavankeja 24. Vangeista ulkomaalaisia oli 65. Tutkinnallisia erilläänpitorajoituksia oli 47 vangilla. Vangeista yksi oli nainen ja hän oli sakkovanki. Alaikäisiä oli yksi.

Vankilassa ei ole erillisiä osastoja tutkinta- ja vankeusvangeille, vaan samoille osastoille on sijoitettuna sekä vankeus- että tutkintavankeja. Vankilassa ei ole naisvankipaikkoja, eikä sinne sijoiteta naisvankeja, mutta vankilaa käytetään vankikuljetuksessa olevien naisvankien majoittamiseen.

Tarkastuksen aikana yhtään vankia ei ollut suorittamassa yksinäisyysrangaistusta. Eristysoasastolla oli yksi vanki turvaamistoimenpiteiden kohteena tarkkailussa.

3 Vankien kanssa käydyt keskustelut

Vankilaa oli pyydetty ennakolta laittamaan vankien nähtävälle tiedote keskustelumahdollisuudesta tarkastajien kanssa. Tiedote oli suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Tarkastuksen aikana vankivastaanotolla keskusteltiin 17 vangin kanssa.

Tarkastuksella käytiin haastattelemassa tutkintavankia, joka oli tarkkailuun sijoitettuna. Matkaselliosastolla käytiin haastattelemassa vankia, joka oli ollut siellä jo 13.10.2017 lähtien. Alaikäiselle vangille ja naisvangille tarjottiin mahdollisuutta keskusteluun, mutta he eivät halunneet keskustella tarkastajien kanssa.

Keskusteluista on laadittu erilliset muistiot. Keskustelut olivat luottamuksellisia ja niistä laaditut muistiot ovat salassa pidettäviä muun muassa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella. Joitain vankien keskusteluissa esille ottamia aiheita käsitellään kuitenkin jäljempänä. Näissä tapauksissa vanki oli antanut luvan ottaa asian esille.

4 Henkilökunnan edustajien ja eräiden muiden virkamiesten tapaaminen

AOA keskusteli henkilöstön edustajien ja erityishenkilöstön kanssa. Keskusteluista on laadittu erilliset muistiot. Keskustelut ovat luottamuksellisia ja niistä laaditut muistiot ovat salassa pidettäviä muun muassa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 15 kohdan perusteella.

Tarkastuksen aikana virkamiehet jättivät kaksi kantelua (EOAK/7181/2017 ja EOAK/7072/2017).

5 Vankilan tilat ja niihin tutustuminen

Asuintiloja on sellirakennuksessa neljässä kerroksessa. Melkein kaikki sellit ovat yhden hengen sellejä. Kaikissa selleissä on wc-tila, jossa on suihku. Asuintilat ovat vielä melko hyvässä kunnossa. Osassa asuintiloista tehtiin tarkastuksen aikana pintaremonttia.

Eristyososastolla on neljä eristysselliä, joissa kaikissa on kameravalvonta. Vanki ei pysty kamerasta näkemään, onko se päällä. Eristämistarkkailua varten on yksi selli. Yksinäisyysrangaistusten täytäntöönpanoa varten on yksi selli, jossa betoninen pöytä, tuoli ja sänky.

Virtsanäytteenottotiloja on kolme. Eristysosastolla oleva tila oli asianmukainen ja siinä näytteen antamisen valvontapaikka on erotettu peililasilla wc-tilasta. Kahdessa muussa osastoilla olevassa näytteenottotilassa valvonta tapahtuu samassa tilassa, jossa vanki antaa näytteen, eikä se mahdollista siten näytteen antamisen hienotunteista valvontaa. Vanki vietään eristysosaston tilaan silloin, jos hän ei kykene antamaan virtsanäytettä.

Tapaamistiloja ovat valvotut tapaamistilat, lapsitapaamistila ja valvomaton tapaamistila (perhetapaamistila). Vankilassa ei ole asiamiehen tapaamistiloja, vaan ne järjestetään valvotussa tapaamistilassa.

Kirjastossa oli saatavilla ajantasaiset vankeja koskevat säännökset. Kirjavalikoima vaikutti hyvältä ja laajalta. Vieraskielistä kirjallisuutta oli ainakin englanniksi, ruotsiksi, saksaksi ja venäjäksi. Vangeilla on mahdollisuus päästä kirjastoon kerran viikossa.

Liikuntatilana vangeilla on liikuntahalli ja kuntosali.

Ulkoilutilat ovat poikkeuksellisen hyvät laajuudeltaan ja olosuhteiltaan. Vankilalla on neljä isompaa ulkoilutilaa, joista kolmessa painonostovälineet ja kaikissa on sadekatokset. Matkaselliosaston ulkoilutila oli myös tilava ja siellä oli liikuntavälineitä. Eristysoseaston ulkoilualue oli myös riittävän suuri.

6 Vankilan tilojen esteettömyydestä tehtyjä havaintoja

Rakentamista ja esteettömyyttä koskevat säännökset

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, jäljempänä MRL) 1.1.2013 voimaan tulleella muutoksella (958/2012) täsmennettiin rakentamisen olennaisia teknisiä vaatimuksia ja niiden soveltamista.

MRL:n 117 §:n 2 momentin rakennus on suunniteltava ja rakennettava ja rakennuksen muutos- ja korjaustyöt tehtävä sekä rakennuksen käyttötarkoituksen muutos toteutettava siten, että rakennus täyttää siihen yleisesti ennakoitavissa oleva kuormitus ja rakennuksen käyttötarkoitus huomioon ottaen 117 a–117 g §:ssä tarkoitettut olennaiset tekniset vaatimukset

MRL:n 117 §:n 3 momentin mukaan rakennuksen tulee olla tarkoitustaan vastaava, korjattavissa, huollettavissa ja muunneltavissa sekä, sen mukaan kuin rakennuksen käyttö edellyttää, soveltua myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut.

MRL:n 117 e §:n mukaan rakennushankkeeseen ryhtyvän on huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden kannalta.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa uuden rakennuksen rakentamista, rakennuksen korjaus- ja muutostyötä sekä rakennuksen käyttötarkoituksen muutosta varten tarvittavia tarkempia säännöksiä:

- 1) rakennuksen sekä sen kulkuväylien ja hygieniatilojen mitoitukselta;
- 2) tasoeroista;
- 3) kokoontumistiloista ja majoitustiloista.

Rakennuksen esteettömyydestä annetun valtioneuvoston asetuksen (tuli voimaan 1.1.2018) 1 §:n mukaan tätä asetusta sovelletaan maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 125 §:n mukaan luvanvaraiseen uuden hallinto-, palvelu-, toimisto-, liike-, varasto-, tuotanto- ja asuinrakennuksen rakentamiseen.

Tätä asetusta sovelletaan myös maankäyttö- ja rakennuslain 125 §:n mukaan luvanvaraiseen hallinto-, palvelu-, toimisto- liike-, varasto- ja tuotantorakennuksen sekä asuinkerrostalon yleisten tilojen korjaus- ja muutostyöhön, laajentamiseen, kerrosalaan laskettavan tilan lisäämiseen ja rakennuksen käyttötarkoituksen muutokseen hallinto-, palvelu-, toimisto-, liike- tai asuinkäyttöön siltä osin kuin esteettömyyden parantaminen on rakennuksen ominaisuudet sekä toimenpiteen laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

YK:n vammaissopimus ja sen valinnainen lisäpöytäkirja tulivat voimaan Suomessa 10.6.2016. Sopimus on voimassa laintasoisena säännöksenä.

Sopimuksen tarkoituksena on 1 artiklan mukaan edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnyntäisen arvon kunnioittamista.

Sopimuksen 2 artiklassa on säännös ns. kohtuullisesta mukauttamisesta ja kaikille sopivasta suunnittelusta. Ensin mainittu tarkoittaa tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja jolla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia ja käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Kaikille sopivalla suunnittelulla tarkoitetaan puolestaan tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua.

Sopimusosapuolet sitoutuvat 4 artiklan mukaan varmistamaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien täysimääräisen toteutumisen vammaisille henkilöille sekä edistämään sitä ilman minkäänlaista syrjintää vammaisuuden perusteella.

Sopimuksen 9 artiklassa määrätään esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimusosapuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistukseksi vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kulkutukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai

tarjottaviin palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa a) rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, koulut, asunnot, terveydenhuoltoyksiköt ja työpaikat mukaan lukien.

Tarkastushavainnot

Inva-pysäköinti

Vankilan pysäköintialueella portin ulkopuolella oli kaksi invapysäköintipaikkaa. Parkkipaikka oli tasamaalla ja asfaltoitu. Pysäköintipaikoilta oli esteetön pääsy (noin 50 metriä) vankilan sisäänkäynnille.

Vankilan välittömässä läheisyydessä ei ollut bussipysäkkiä.

Rikosseuraamuslaitoksen Vantaan vankilaa koskevilla verkkosivuilla ei ollut mainintaa inva-pysäköintipaikoista ja siitä, että vankilaan pääsee vierailemaan apuvälineitä (esim. pyörätuolia) käyttävät henkilöt.

Induktiosilmukka

Vankilan tiloissa puutteena oli se, että saadun tiedon mukaan kuulovammaisille henkilöille tarkoitettua induktiosilmukkaa ei ollut asennettu lainkaan vankilaan (esimerkiksi tapaamistiloihin). Saadun tiedon mukaan vankilassa ei ollut käytössä myöskään siirrettävää induktiosilmukkaa.

Vierailijoiden sisäänkäynti ja tarkastus

Sisäänkäynnin yhteydessä oli metallinpaljastin, jonka läpi vierailijat kävelevät. Pyörätuolinkäyttäjät tarkistetaan erillisellä käsikäyttöisellä metallinpaljastimella.

Vartijoilla oli tiedossaan selkeät menettelytavat, kun liikuntaesteinen (apuvälineitä käyttävä) henkilö saapuu vierailulle vankilaan.

Valvottuun tapaamiseen vierailija voi mennä omalla pyörätuolilla. Mikäli kysymyksessä on valvomaton tapaaminen, vierailija saa käyttöönsä vankilan lainapyörätuolin ja oma apuväline tulee luovuttaa pois vankilan sisäsääntulon yhteydessä. Saadun tiedon mukaan vartijat voivat tarvittaessa auttaa ja työntää pyörätuolia.

Vankilan portilta / sisääntulorakennuksesta joutui siirtymään ulkokautta noin 100 metrin matkan vankilan muihin tiloihin, joissa myös tapaamistilat sijaitsivat.

Odotusaula ja tapaamistilat

Vierailijoiden odotusaulassa oli asianmukainen inva-wc, jossa oli myös pesutila (suihkumahdollisuus).

Tapaamistila oli esteetön.

Valvomattomien tapaamisten ja lasten tapaamisen tapaamistiloissa pääsi liikkumaan apuvälineillä. Kummassakaan tilassa ei ollut ollut inva-wc:tä. Tiloissa on vartijakutsu, joten pääsy inva-wc:n tiloihin voitaneen tapaamisen aikana pyynnöstä järjestää.

Inva-sellit

Vantaan vankilassa on kolme ns. inva-selliä, jotka on tarkoitettu liikuntarajoitteisille ja apuvälineitä käyttäville vangeille. Tarkastuksella käytiin osaston N1 inva-sellissä ja osaston 14 inva-sellissä. Molemmat tarkastetut sellit olivat tiloiltaan ja varustukseltaan toisiaan vastaavia.

Inva-sellissä (N1) oli tilava wc- ja suihkutila ja selli on muutoinkin tavanomaista selliä tilavampi.

Tarkastuksella havaittuja puutteita ja kehittämiskohteita inva-sellissä:

- Inva-sellin ovi oli 85 cm leveä ja kynnyksellä oli 35 mm korkeus. Tarkastushetkellä voimassa olleen rakentamismääräyskokoelman F1 määräyksen 2.1.2 mukaan kynnykset saavat olla enintään 20 mm korkeita. Rakennuksen esteettömyydestä annetun valtioneuvoston asetuksen (tuli voimaan 1.1.2018) 4 §:n 3 momentin mukaan oven yhteydessä ei saa olla tasoeroa tai kynnyksiä, ellei se ole ääni-, kosteus- tai muiden vastaavien olosuhteiden vuoksi välttämätöntä. Tällöin kynnyksellä tai tasoerolla saa olla enintään 20 millimetriä korkeus, ja kynnyksellä on muotoiltava siten, että sen voi helposti ylittää pyörätuolilla ja pyörällä varustetulla kävelytelineellä.

Kiinnitettiin huomiota siihen, että liikkumista ja kynnyksen ylittämistä apuvälineillä voisi helpottaa esimerkiksi luiskan avulla.

- Oven vieressä oleva radio- ja vartijakutsu oli korkealla (138 cm) pyörätuolinkäyttäjälle. Liikuntaesteisen vangin tarpeisiin ei myöskään riitä, että sellissä on vartijakutsu seinällä, vaan apua tulisi olla mahdollista hälyttää silloinkin, jos vanki ei jostakin syystä kykene siirtymään kutsupainikkeen luo. Tämä olisi mahdollista esimerkiksi kannettavan hälyttimen avulla.
- Yö/lukuvalo oli liian korkealla. Pöytävalaisimeen oli vaikea ylettyä pyörätuolista käsin. Samoin tuuletusikkunan avaaminen on liikuntaesteiselle vaikeaa tai mahdotonta, koska ikkunan kahva on niin korkealla.

- Wc-istuin oli sijoitettu hyvin, mutta bidee-suihkun letku oli niin lyhyt, ettei se yltänyt wc-pöntölle. Bideesuihkun käyttö olisi muutoinkin vaikeaa, koska pesuallas ja hana ovat etäällä wc-istuimesta.
- Wc- ja suihkutilassa oleva hälytysnappi oli sijoitettu takaseinälle siten, ettei sitä pysty painamaan wc-pöntöltä. Wc-paperille ei ollut telinettä/paikkaa wc-istuimen lähellä. Teline olisi mahdollista sijoittaa esim. istuimen kahvoihin.
- Suihkutuolin yläpuolella oleva suihkun suutin oli liian korkealla, jotta pyörätuolinkäyttäjä pystyisi suuntaamaan suihkun. Lisäksi peseytyminen suihkutuolissa ei onnistu kunnolla pelkän katosuihkun avulla. Käytettävissä tulisi olla käsisuihku.

Osaston N1 käytävällä oleva puhelin oli korkealla. Tämän vuoksi pyörätuolia käyttävä henkilö ei voi itsenäisesti käyttää puhelinta, vaan tarvitsee ulkopuolista apua soittamiseen.

Osastolla 14 todettiin, ettei osastokeittiön suunnittelussa ollut otettu huomioon sitä, että osastolle voidaan sijoittaa liikuntaesteinen vanki. Esimerkiksi tiskialtaan luo ei pääse pyörätuolilla riittävän lähelle. Tälläkin osastolla puhelin oli sijoitettu liian ylös.

Liikunta- ja työtilat sekä kuntosali

Apuvälineiden käyttäjät eivät pääse portaiden takia vankilan puolelta sisäkautta suoraan liikunta- ja työtiloihin, vaan joutuu kiertämään ulkokautta. Liikunta- ja työtilan ulko-oven tuulikaappiin oli tehty luiska ja eteisessä oli inva-wc.

Kuntosalin käyttö ei ole mahdollista pyörätuolia käyttävälle henkilölle, koska reitillä oli kolme porrasta.

Poliklinikka

Vankilan poliklinikalle ja hammashoitolaan pääsi pyörätuolilla ja tilat olivat esteettömät.

Vankilan ja poliklinikan henkilökunnan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella näyttää siltä, että vammaisia (apuvälineitä käyttäviä) henkilöitä voidaan periaatteessa sijoittaa Vantaan vankilan inva-selleihin. Vammaisia tai liikuntarajoitteisia vankeja on Vantaan vankilassa kuitenkin melko harvoin.

Jos (vaikea)vammaisella vangilla on runsaasti erityis- tai mukautustarpeita (esim. fysioterapian tarve, runsas avuntarve, erikoissänky tai -patja), siirretään hänet käytännössä varsin helposti Hämeenlinnan vankisairaalaan.

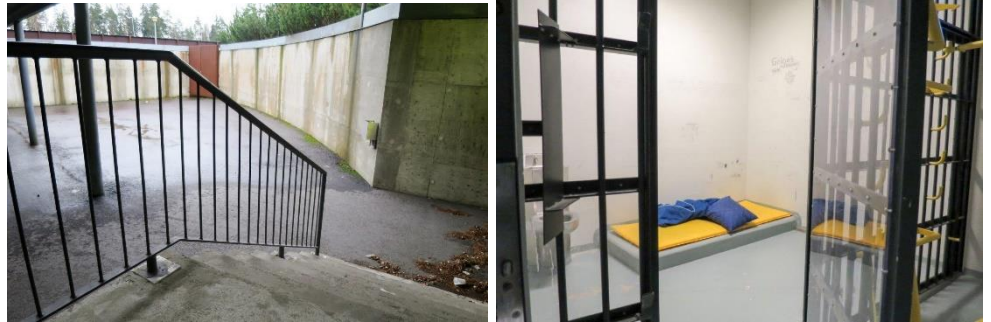
Ulkoilupihat

Mikäli vanki käyttää pyörätuolia tai muuta liikkumisen apuvälinettä, hän pääsee saadun tiedon mukaan ulkoilemaan tasaiselle ja esteettömälle piha-alueelle.

Eristysosasto

Eristysosasto ei lähtökohtaisesti sovellu liikkumisen apuvälineitä käyttäville henkilöille. Eristysosaston ulkoilupihalle pääsi vain portaita pitkin, joten apuvälineiden käyttäjät eivät voi käyttää kyseistä pihaa ulkoiluun.

Muut tilat

Tarkastuskäynnillä arvioitiin myös vankilan kirjaston, ruokalan ja laitosmyymälän esteettömyyttä. Näihin tiloihin pääsi saatettuna esteettöntä reittiä ja esimerkiksi laitosmyymälässä pystyi asioimaan pyörätuolista käsin.

7 Asiakirjojen tarkastus

Tarkastuksella käytiin läpi seuraavat asiakirjat:

- kurinpitoasiakirjat ajalta 1.8.–30.11.2017
- tarkkailua, eristämistarkkailua, henkilönkatsastusta, omasta pyynnöstä erillään asuttamista, eristysosastolle sijoittamista ja sen perustetta, sitomista sekä kielteisiä omaisuuden hallussapitopäätöksiä koskevat asiakirjat ajalta 1.9.–30.11.2017
- tutkintavankien kielteiset poistumislupapäätökset ajalta 1.10.–30.11.2017
- valvottujen tapaamisten lukumäärä ja tapaamistilojen käyttöaste ajalta 5.8.–26.11.2017.

8 Loppukeskustelu ja vankien keskusteluissa esiin ottamat asiat

Loppukeskustelussa aluekeskuksen ja vankilan johdon kanssa käytiin läpi tarkastuksella tehtyjä havaintoja ja vankien kuulemisessa esiin tulleita asioita. AOA totesi, että tarkastuspöytäkirja tullaan julkaisemaan OA:n verkkosivuilla, mutta että sitä ennen pöytäkirjaluonnos lähetetään kommentoitavaksi aluekeskukseen ja vankilaan.

Loppukeskustelussa otettiin esille muun muassa seuraavia asioita:

- Vankien myönteiset kommentit henkilökunnan käytöksestä ja havainnot vankilan hyvästä ilmapiiristä.
- Osastojen toimintoja oli kehitetty ennakkoluulottomasti ja osastot olivat varsin avoimia.

- Matkaselli- ja eristysosaston sellien seinien epäsiisteys.
- Päähteettömyys ei voi olla edellytys toimintaan sijoittamiselle.
- Valvottujen tapaamisten lyhyys (30 minuuttia).
- Hallintopäätöksiä ei tehdä kaikissa tapauksissa kuten pitäisi.
- Valvontahenkilökunnan lääkkeiden jakamiseen ja lääkkeenjako-koulutuksiin liittyvät puutteet.
- Todettiin, että AOA:n henkilöstön edustajien ja johtajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella YT-menettelyn huolellinen noudattaminen ja tiedonvaihto ovat tärkeää esimerkiksi valvontahenkilökunnan työaikapilotin onnistumisen ja siitä saatavien kokemusten seurannan kannalta.

9 Tarkastushavainnot ja kannanotot

9.1 Tutkinta- ja vankeusvankien osastolle sijoittaminen

Vangeista pelkkiä tutkintavankeja on noin 90 % ja loput ovat sekä vankeus- että tutkintavankeja, vankeusvankeja tai sakon muuntorangaistusta suorittavia vankeja. Vankeus- ja tutkintavankina olevissa on kyse pitkälti sellaisista tutkintavangeista, jolle tulee täytäntöönpantavaksi lyhyt vankeusrangaistus kesken tutkintavankeuden. Pelkissä vankeusvangeissa on kyse siitä, että arviointikeskus ei ole vielä ehtinyt siirtää vankeusvangiksi muuttunutta toiseen vankilaan.

Vankilassa ei ole erikseen osastoja vankeus- ja tutkintavangeille. Vankilaan saapumisen yhteydessä kaikilta vangeilta otetaan heidän saapuessaan vastaanotossa tutkintavankeuslain (TVL) 3 luvun 1 §:n mukainen kirjallinen sitoumus siitä, että he suostuvat asumaan vankeusvankien kanssa samalla osastolla toimintoihin osallistumista varten. Tutkintavangilta otetaan samalla suostumus myös siitä, että muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottaessaan hän suostuu asumaan samalla osastolla vankeusvankien kanssa.

Tutkintavangin sijoittamisesta vankilassa säädetään TVL 3 luvun 1 §:ssä. Sen mukaan

Tutkintavanki on sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit. Erillään sijoittamisesta voidaan kuitenkin poiketa, jos tutkintavanki toimintoihin osallistumista varten sitä pyytää taikka jos poikkeaminen on välttämätöntä vankien, tutkintavankien tai henkilökunnan turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi tai se on muutoin tilapäisesti tarpeen vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi poikkeuksellisessa tilanteessa. Tutkintavanki voidaan omasta pyynnöstään sijoittaa asumaan myös 2 a §:ssä tarkoitetulle sopimusosastolle. Muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottava tutkintavanki saadaan tutkintavangin suostumuksella sijoittaa samalle osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit, jollei sijoittaminen vaaranna tutkintavankeuden tarkoitusta.

Yhdistyneiden Kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (ns. KP-sopimus) 10 artiklan 2 a kohdan mukaan syytetyt henkilöt on poikkeuksellisia oloja lukuun ottamatta pidettävä erillään tuomituista henkilöistä ja heidän kohtelussaan on otettava huomioon heidän asemansa tuomitsematta olevina henkilöinä. Sopimus on voimassa laintasoisena säännöksenä.

Tutkintavangin toimintaan osallistumisesta säädetään TVL 4 luvun 1 §:ssä. Sen mukaan

Tutkintavanki ei ole velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Jos tutkintavanki haluaa osallistua toimintaan, siihen on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus.

Tutkintavanki voidaan siten vain laissa säädettyjen edellytysten täytyessä sijoittaa samalle osastolle vankeusvankien kanssa. Tutkintavankia ei voida näin ollen sijoittaa samalle osastolle vankeusvankien kanssa pelkästään vain hänen suostumuksellaan, vaan sijoittamisen pitää liittyä vangin omaan pyyntöön saada osallistua toimintoihin, ellei kyse ole muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottavasta tutkintavangista tai pyynnöstä päästä sopimusosastolle. Tutkintavanki ei voi antaa toimintoihin osallistumista koskevaa pyyntöä ennen kuin hän tietää mihin toimintoihin hänen pyyntönsä kohdistuu. Pidän ongelmallisena myös sitä, että tutkintavangilta heti vankilaan saapumisen yhteydessä pyydetään rutiininomaisesti suostumusta siitä, että hänet voidaan käräjäoikeuden tuomion jälkeen sijoittaa samalle osastolle vankeusvankien kanssa. Voidaan kyseenalaistaa, miten harkittu tällainen vangin antama suostumus on, mistä kertoo sekin, että vastaanoton mukaan kukaan vanki ei ole koskaan kieltäytynyt suostumuksen antamisesta.

Osastosijoitusta koskevat säännökset lähtevät siitä, että tutkintavangin sijoittaminen samalle osastolle vankeusvankien kanssa edellyttää tutkintavangista lähtevää syytä tai hänen suostumustaan. Osastosijoituksessa vankeus- ja tutkintavankia käsitellään samalla tavoin kuin vankeusvankia. Vantaan vankilan kaltaisessa vankilassa, jossa valtaosa vangeista on tutkintavankeja, yhdenkin tutkintavangin muuttuminen vankeusvangiksi aiheuttaa siten ongelmallisen tilanteen, koska kaikkien muiden osastolle sijoitettujen vankien täytyy tällöin täyttää tutkintavankeuslaissa asetetut edellytykset heidän sijoittamisestaan samalle osastolle vankeusvangin kanssa.

AOA kiinnittää vankilan huomiota edellä todetun asiaan vankeja osastolle sijoitettaessa. Aluekeskuksen huomiota kiinnitetään siihen, että vankeusvangeiksi muuttuneet siirretään mahdollisimman nopeasti toiseen vankilaan. Toimivalta asiassa on alueen arviointikeskuksella.

9.2 Naisvankien sijoittaminen vankilaan

Oikeusministeriö on antanut asetuksen tutkintavankiloina toimivista vankiloista (341/2017). Sen mukaan Vantaan vankila toimii naisille tarkoitettuna tutkintavankilana. Vankilan järjestyssäännön mukaan naisvangeille on erillinen matkaselliosasto N-osaston yhteydessä. Vankilukutilaston mukaan vankilassa ei ole kuitenkaan vankipaikkoja naisille. Vankilaan ei ilmeisesti varsinaisesti sijoiteta naisvankeja, mutta vankilaa käytetään vankikuljetuksella ja tuomioistuimessa käsiteltävänä olevissa jutuissa olevien naisvankien majoittamiseen. Saa-dun tiedon perusteella vaikuttaakin siltä, että naisvankien asuttaminen vankilassa on poikkeuksellista ja lyhytaikaista.

Tarkastuksen aikana naisten matkaselliosastolla oli yksi naisvanki. Kyse oli sakon muuntorangaistukseen tuomitusta, jonka poliisi oli tuonut vankilaan pari päivää aikaisemmin. Vankeuslain mukaan muuntorangaistukseen tuomitulla on vankilaan saapumisen jälkeen viisi päivää aikaa maksaa suorittamatta oleva rahamäärä, jolloin muuntorangaistus raukeaa. Tällaisessa tapauksessa vangin on annettu hänen omasta pyynnöstä olla Vantaan vankilassa maksuajan loppuun ennen kuin hänet siirretään Hämeenlinnan vankilaan. Tarkoituksena on, ettei vankia tarpeettomasti siirrettäisi toiseen vankilaan ja vaikeutettaisi maksuhalukkaan tilannetta.

Tutkintavankeuslain mukaan tutkintavangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat. Tutkintavankeja ei myöskään saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan mm. sukupuolen perusteella. Tutkintavankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen (TVL 1 luvun 4 ja 5 §). Tutkintavanki on sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit ja miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa (TVL 3 luku 1 §).

Tasa-arvovaltuutettu on Hämeenlinnan vankilan naisvankeja koskevassa lausunnossaan 18.1.2016 (Dnro TAS/196/2015) todennut mm. seuraavaa:

– – toimenpiteiden taloudellinen tarkoituksenmukaisuus ei saa johtaa syrjintään sukupuolen perusteella. Myöskään taloudellisten voimavarojen rajallisuus ei ole hyväksyttävä peruste sille, että resurssit jaettaisiin epätasaisesti sukupuolen perusteella. Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että Rikosseuraamuslaitoksen on pyrittävä varmistamaan, että naisvankien kohtelu vankilassa vastaa miesvankien kohtelua kaikilta niiltä osin, joissa nais- ja miesvankeja voidaan pitää samassa asemassa olevina. Mikäli havaitaan, että naisvankien kohtelu ei vastaa miesten kohtelua, tulee käytäntöjä muuttaa yhdenvertaisiksi.

Vaasan vankilaan toukokuussa 2017 tehdyn tarkastuksen pöytäkirjassa (EOAK/2705/2017) todettiin seuraavaa:

”Muutamien naispaikan sijoittaminen muutoin miehille tarkoitettuun vankilaan on osoittautunut yleisemminkin erittäin ongelmalliseksi. Kun naisvangeille osoitetaan paikkoja eri puolille Suomea ja kun naispaikkojen määrä vankilaa kohti on pieni, tulee huolehtia siitä, että naisten olosuhteet ovat tiloiltaan ja toiminnoiltaan kelvolliset ja yhteneväiset miesvankien kanssa. Erään toisen vankilan tarkastuksen yhteydessä tuli ilmi esimerkiksi, että naiset välttelivät ulkoiluun menoa sen vuoksi, että miehet näkivät heidät osaston ikkunoista ja olivat kommentoineet henkilökohtaisuuksia huudellen. Vaasan vankilan ja monien muiden pienten naisosastojen kohdalla vakava ongelma on, että naiset voivat joutua häirinnän kohteiksi. Naisten ulkoilu, ja muikin sellin ulkopuolinen aika, tulee toteuttaa siten, että naiset voivat tuntea olonsa turvallisiksi eivätkä joudu altistumaan epäasialliselle käytökselle. Esimerkiksi ulkoilun osalta tämä tarkoittaa sitä, että miesten sulleista ja osastojen tiloista ei tulisi olla näköyhteyttä eikä varsinkaan huutelumahdollisuutta alueelle, jossa naiset ulkoilevat.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että naistutkintavankien tilanne Vaasan vankilassa on lain ja ihmisarvoa kunnioittavan kohtelun vastainen ja myös selvästi heikompi kuin miestutkintavangeilla. Tutkintavangilla tulee olla mahdollisuus sellin ulkopuolella vietettävään aikaan ja mielekkääseen tekemiseen. Apulaisoikeusasiamiehen näemyksen mukaan naistutkintavankien sijoittaminen nykyisen kaltaisiin tiloihin tulisi

lopettaa. Jos Vaasan vankilassa halutaan olevan paikkoja naistutkintavangeille, heidän asuinolosuhteensa, mahdollisuutensa viettää aikaa muiden naistutkintavankien kanssa sekä mahdollisuutensa vapaa-ajan ja muuhun toimintaan tulee järjestää asianmukaisesti.”

AOA pitää selvänä, että naisvankeja ei voi asuttaa kyseisen kaltaisiin tiloihin kuin vain lyhytaikaisesti poikkeuksellisissa tilanteissa ja näin ilmeisesti tällä hetkellä toimitaankin.

Oikeusministeriön toimivaltaan kuuluu päättää siitä, mihin vankiloihin tutkintavankeja voidaan sijoittaa. AOA saattoi Vaasan vankilan tarkastuspöytäkirjan yhteydessä oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston tietoon käsityksensä siitä, että Vaasan vankilan tilat eivät sovellu naistutkintavankien asuttamiseen. AOA saattaa oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston tietoon käsityksensä siitä, etteivät myöskään Vantaan vankilan tilat tällä hetkellä sovellu naistutkintavankien asuttamiseen.

9.3 Vankien toiminnot ja sellin ulkopuolinen aika

Sellin ulkopuolella vietettävän ajan vähäisyys sekä se, ettei kaikille vangeille ole tarjota mahdollisuutta vankeuslain (VL) 8 luvussa ja TVL 4 luvussa tarkoitettuun toimintaan ja että myös vapaa-ajan toimintojen määrä voi olla vähäinen, on ollut yleinen ongelma vankiloissa. Oikeusasiamiehen ratkaisuissa ja kansainvälisissä suosituksissa on jo pitkään lähdetty siitä, että vankien ja tutkintavankien tulisi saada viettää sellin ulkopuolella kohtuullinen aika, vähintään kahdeksan tuntia vuorokaudessa, ja että heille tulisi tuona aikana järjestää mielekästä ja kehittävää työtä, kuntoutusta, koulutusta ja liikuntaa.

Rikosseuraamuslaitoksen lähityöhankkeessa yhtenä tavoitteena on sellin ulkopuolisen ajan lisääminen ja toimintojen kehittäminen. Hankkeella vaikuttaa olevan myönteisiä vaikutuksia kehitykseen. Lähityöhankkeen väliraportin (tammi-elokuu 2017) mukaan Vantaan vankilaan on perustettu uusi tuetun toiminnan osasto ja nuorten osaston toiminnan sisältöä on kehitetty sekä ulkomaalaisvankien kielenopiskelua.

Tarkastuksella vankien toimintoja ja mahdollisuutta sellien ulkopuoliseen aikaan ei ole käyty yksityiskohtaisesti läpi. Monilla tavallisilla asuinosaistoilla sellien ulkopuolinen aika vaikuttaa olevan melko lähellä edellä mainittua tavoitetta sellin ulkopuolisesta kahdeksan tunnin ajasta. Tarkastuksella tehtyjen havaintojen perusteella vankilassa on kiinnitetty varsin paljon huomioita osastojen toimintojen kehittämiseen ja niiden avoimuuden lisäämiseen. Vankilassa on myös nuorten osasto (osasto 24), Startti-osasto (osasto 22) ja M-osasto seksuaalirikollisille, joille on kehitetty omat ohjelmat ja toiminnot. Vankila on toimittanut myös selvityksen vuonna 2017 järjestetystä ohjelmatyöstä, kuntouttavasta työtoiminnasta, hengellisestä työstä ja päihdetyöstä.

9.4 Tutkinnallisista syistä erillään pidettävien olosuhteet

Tutkinnallisesta syystä erillään pidettävien vankien tilanne on yleensä aina ongelmallinen toimintojen ja sellin ulkopuolisen ajan osalta. Euroopan neuvoston kidutuksenvastainen komitea (CPT) on viimeisimmän Suomeen tekemänsä tarkastuskäynnin (22.9.–2.10.2014) perusteella toistanut suosituksensa, että tuomioistuimen eristettäviksi määräämille vangeille tulee tarjota mahdollisuus tarkoituksenmukaiseen toimintaan. CPT:n raportin mukaan Vantaan vankilassa heille ainoa mahdollisuus päästä ulos sellistä ja seurustella muiden vankien kanssa oli yhden tunnin päivittäinen ulkoilu, joka tapahtui pienissä ulkoiluiloissa vankilan katolla.

Vankilassa on otettu käyttöön maan tasolla oleva melko suuri ulkoilu-tila, jossa ulkoilevat ne erillään pidettävät, joita ei ole sijoitettu 4. kerroksen osastoille. Osaston ollessa suljettuna vankeja päästetään sellistä ulos esim. kuntoilemaan ja tekemään ruokaa. Erillään pidettävien osastoilla on kuntoilulaitteita ja tarkastuksen aikana tehtyjen havaintojen perusteella vankeja oli osastolla kuntoilemassa ja muussa toiminnassa. Vankilan on noudatettava tuomioistuimen vangeille asettamia yhteydenpitorajoituksia, mikä taas asettaa rajoituksia vankilan mahdollisuuksiin vankien päästämiseen sellin ulkopuolella toimintoihin ja olemaan yhdessä muiden vankien kanssa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että vankilassa on ryhdytty toimenpiteisiin ja onnistuttukin ainakin jonkin verran parantamaan erillään pidettävien tilannetta ja olosuhteita.

AOA Pasi Pölönen on päätöksessä 27.11.2017 (EOAK/6446/2016) ottanut kantaa erillään pidettäville tutkintavangeille asetettuihin rajoituksiin. Päätöksessä pidettiin mahdollisena Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön esittämää näkemystä, että joissakin tapauksissa rajoituksia alun pitäen vaaditaan ja määrätään laajempina kuin olisi välttämätöntä. Päätöksessä katsottiin, että on sekä tutkintavankien perusoikeuksien ja kohtelun, että vankilan toiminnan kannalta hyvin ongelmallista, jos yhteydenpitorajoitukset ovat perusteettoman laajat tai voimassa kauemmin kuin olisi välttämätöntä. AOA totesi myös, että hän tulee mahdollisuuksien mukaan muissa yhteyksissä kiinnittämään huomiota Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön esittämiin esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten toimintaan ehkä liittyviin ongelmiin.

Tutkinnallisista syistä erillään pidettävät ulkoilevat kolmella ulkoilupihalla. Edellisen tarkastuksen jälkeen vankilaan oli rakennettu yksi uusi suuri ulkoilutila, jota käyttää osastolle 2 sijoitetut vangit. Osastoille 41–44 sijoitetut vangit käyttävät 4. kerroksen katolla olevia kahta kattoulkoilutilaa. Ulkoilutilat ovat häkillisiä, niistä on avarat näkymät ja kooltaan ne ovat 58 neliometriä. Ainoa liikuntavälineenä niissä on leuanvetotanko. Selvityksen mukaan kattoulkoiluihin osallistuu vaihteleva määrä vankeja, keskimäärin 4–6 vankia.

Euroopan neuvoston vankilasääntöjen ja YK:n vankeinhoidon vähimmäissäännöt (Nelson Mandela -säännöt) mukaan vangilla tulee olla mahdollisuus harrastaa vähintään tunti liikuntaa ulkoilmassa. Häkkiulkoilutilat eivät ole ongelmattomia liikunnanharrastamisen kannalta, vaikka niitä ei voida toisaalta pitää täysin epätyytyttävänä.

Rikosseuraamuslaitoksen vankilasuunnitteluohjeen mukaan erillään ulkoilevien vankien ulkoilutilan tulee olla kooltaan vähintään 70 neliometriä ja tilat tulee pyrkiä tekemään mahdollisimman valoisiksi ja näkymä tiloista suunnittelemaan niin, että tilan vaikutelma on avara. Osastokohtaisten ulkoilualueiden ohjeellinen tilantarve on 30 neliötä/henkilö.

AOA Petri Jääskeläinen on omana aloitteena tutkinut vankiloiden ulkoilualueita ja asiassa 31.12.2008 (2076/2/06) antamassaan päätöksessä hän totesi, ettei ulkoiluolosuhteita voida kaikilta osin pitää tyydyttävänä, kun pienessä ulkoilutilassa on samanaikaisesti voinut olla jopa 15 henkilöä. Vuonna 2009 marraskuussa Vantaan vankilaan tehdyn tarkastuksen aikana kyseisissä ulkoilutiloissa ulkoili samaan aikaan kymmenkunta vankia. Saadun selvityksen mukaan tällä hetkellä tiloissa ulkoilee kerrallaan keskimäärin 4–6 vankia. Tilanteeseen on ilmeisesti vaikuttanut selvityksessä mainitun uuden ulkoilutilan valmistuminen. Vankilasuunnitteluohje huomioiden tilanne on edelleen epätyytyttävä, koska sen perusteella kyseisen kokoisella ulkoilualueella tulisi yhdellä kertaa ulkoilla enintään kaksi vankia.

Osastojen 41–44 päiväjärjestyksen mukaan ulkoiluja järjestetään ainoastaan kaksi kertaa päivässä eli klo 9.00–10.00 ja 14.00–15.00. Tarkastuksella jäi epäselväksi, miksi ulkoiluja järjestettäisiin vain näinä ajankohtina ja onko vankilassa selvitetty ulkoiluvuorojen lisäämisen mahdollisuutta, jolloin ongelma saataisiin pitkälti poistumaan. Ulkoiluvuorojen vähäisyys herättää kysymyksiä myös siitä, miten tuomioistuinten määräämät yhteydenpitorajoitukset voidaan käytännössä panna täytäntöön näin vähäisillä ulkoiluvuorojen määrillä.

Ulkoilutila ei mahdollista liikunnan harrastamista, vaan lähinnä oleskelun ulkoilmassa. Liikunnan harrastamisen kannalta olisi perusteltua ja tärkeää, että katolla ulkoileville järjestettäisiin mahdollisuus ulkoilla välillä myös pihalla olevalla erillään pidettävien ulkoilualueella.

Saunominen

Tarkastuksella ilmeni, että 4. kerroksen vankien sauna oli edelleen poissa käytöstä ja vangeilla ei ilmeisesti ole mahdollisuutta saunomiseen. AOA Jussi Pajuoja on 25.4.2017 tekemässä ratkaisussaan (EOAK/1485/2017) ottanut kantaa saunaan pääsyyn osastolta 42. Päätöksessä todettiin seuraavaa:

”Rikosseuraamuslaitoksen määräyksessä 19/004/2010 on säädetty vangille järjestettävästä mahdollisuudesta peseytyä päivittäin. Laillisuusvalvonnassa on normaalisuusperiaatteen kannalta katsottu, että vangille/tutkintavangille tulee tarjota mahdollisuus peseytyä päivittäin. Käytännössä tämän on katsottu tarkoittavana mahdollisuutta käydä suihkussa, vaikka määräyksessä ei näin ole nimenomaisesti edellytetty. Viikoittaisesta saunomismahdollisuudesta ei ole säädetty rikosseuraamusalaa koskeissa oikeusohjeissa. Apulaisoikeusasiamies Pajuoja on katsonut kannanotossaan 4841/4/15, että suomalaiseen kulttuuriin liittyvänä pitkäaikaisena perinteenä ja myös nykyisellään muun muassa vankiloissa ja puolustusvoimissa viikoittaista saunavuoroa voidaan edelleen pitää vakiintuneena osana viikko-ohjelmaa. Koska kantelussa kerrotun vankilaosaston kohdalla on kyse samaan yksikköön ja fyysisesti myös samaan rakennukseen sijoitetuista vangeista, apulaisoikeusasiamies näkisi, että vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta olisi suotavaa, että vankilassa pohdittaisiin, miten kyseisen osaston vangeille pystyttäisiin tarjoamaan mahdollisuus viikoittaiseen saunavuoroon.”

9.5 Päihteettömyyssitoumus toimintoihin sijoittamisen edellytyksenä

Vankilassa varsinaiseen työtoimintaan voivat osallistua ainoastaan avo-osastolle sijoitetut vangit (osastot 21 ja 23). Työtoiminta käsittää pakkaus- ja kokoonpanotyötä sekä työtä puutyöliikkeessä ja maalauksessa. Kyseiset osastot ovat sopimusosastoja. Selvityksen mukaan muuhun osastoilla tapahtuvaan työtoimintaan kuten vangin toimimiseen ns. putsarina tai osallistumiseen muuhun osastolla järjestettävään ohjelmatoimintaan päihteettömyyssitoumuksesta ei ole edellytetty. Tämä tarkoittaa sitä, että käytännössä varsinaiseen työtoimintaan sijoittamisen edellytyksenä on vangin sitoutuminen päihteettömyyteen.

Tutkintavankeuslakiin otettiin toukokuussa 2015 säännös, joka perusteella myös tutkintavankeja voidaan sijoittaa sopimusosastolle. TVL 3 luvun 2 a §:n mukaan tutkintavangille voidaan varata mahdollisuus asua osastolla, jolla vangit sitoutuvat osallistumaan heille järjestettyyn toimintaan sekä siihen, että heidän päihteettömyyttään valvotaan siten kuin 11 luvun 7 §:ssä säädetään, jollei tutkintavangin oikeutta yhteydenpitoon ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Luvun 1 §:ään lisättiin säännös siitä, että tutkintavangin suostumuksella hänet voidaan sijoittaa vankeusvankien kanssa päihdekuntoutukseen sopimusosastolle. Hallituksen esityksessä (HE 45/2014 vp) todettiin, että tutkintavankeusaika voi olla pitkä, minkä vuoksi on ongelmallista, jos päihdekuntoutukseen tahtovaa tutkintavankia ei voida sijoittaa sopimusosastolle.

Sopimusosastolle sijoittamista koskeva säännös on muotoiltu joustavaksi siinä, että osastolla järjestettävä toiminta voi siten olla muutakin kuin suoraan päihdekuntoutukseen liittyvää toimintaa. Sillä seikalla, että lain muutoksella mahdollistettiin se, että sopimusosastolle sijoitetun toiminta voi olla muutakin kuin päihdekuntoutukseen suoraan liittyvää toimintaa, ei ole tarkoitettu sitä, että vangin toimintaan osallistumisen edellytykseksi yleisemmin voitaisiin asettaa sitoutuminen päihteettömyyteen.

Vankilan mukaan osastojen vangit antavat päihteettömyyssitoumukset työstä johtuvista perustelluista syistä. Taustalla on vaikuttanut myös vankien työturvallisuuden varmistaminen, mikä korostuu mm. puutöissä, jossa työskennellään erilaisten koneiden ja laitteiden kanssa.

Vankeus- ja tutkintavankeuslaki mahdollistaa ja edellyttääkin sitä, että päihtymysepäilyn yhteydessä vanki voidaan velvoittaa antamaan virtsanäyte. Vankien päihteettömyyden tukeminen on tietenkin tärkeää. Työtoimintoihin osallistumisen edellytykseksi ei voida kuitenkaan asettaa, että vanki sitoutuu päihteettömyyteen. Asian merkityksellisyttä lisää se, että vankiloissa ollaan yhä useammin asettamassa päihteettömyyssitoumuksen antamista koskevia vaatimuksia työtoimintaan osallisen edellytykseksi ilman lainsäädännöstä saatavaa tukea asialle. Toisin kuin vankeusvangeilla, tutkintavangeilla ei ole toimintavelvollisuutta, eikä heillä ole myöskään oikeutta saada osallistua toimintaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että heidän kohdalla voitaisiin asettaa päihteettömyyttä koskevia edellytyksiä työtoimintaan osallistumiselle toisin kuin vankeusvangeille.

AOA katsoo, että vankilassa järjestettyä työtoimintaa ei voida ainaakaan kaikilta osin pitää sellaisena, että päihteettömyyssitoumuksen edellyttämistä voitaisiin perustella toiminnan luonteella tai työturvallisuudella.

9.6 Vastaanotto-osaston toiminta ja omaisuuden hallussapitoa koskevat päätökset

Tarkastuksella haastateltiin vastaanotto-osastolla työskenteleviä virkamiehiä. Henkilökunnalta saadun tiedon mukaan vangilla on mahdollisuus päästä vaihtamaan ja hakemaan tavaroita vastaanotossa muutamassa päivässä pyyntönsä jälkeen. Kaikille saapuville vangeille annetaan vastaanotossa tulo-opas.

Vangilla on muutoksenhakuoikeus omaisuuden hallussapidon epäämistä koskevista päätöksistä. Mikäli vanki pyytää saada haltuunsa tietyn tavaran ja sitä ei hänelle anneta, asiassa on tehtävä perusteltu hallintopäätös muutoksenhakuohjauksin. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan vangille kerrotaan, miten hänen täytyy menetellä, mikäli tiettyä esinettä ei anneta hänelle haltuun ja vanki haluaa saada asiassa muutoksenhakukelpoisen päätöksen. Vastaanotossa oli esillä kielteisten hallussapitopäätösten tekemisiin liittyvät lomakkeet.

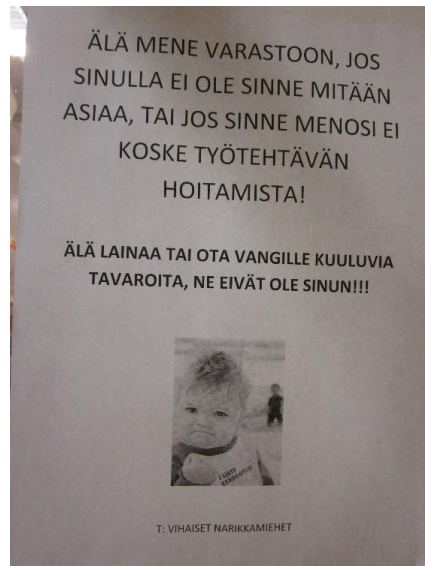
Vankilaa pyydettiin toimittamaan kolmen kuukauden ajalta (1.9.–30.11.2017) omaisuuden hallussapitoa koskevat kielteiset päätökset ja muutoksenhakuohjauksen antamisen ajankohta. Saadun selvityksen mukaan kyseisenä aikana on tehty yksi kielteinen omaisuuden haltuun antamista koskeva päätös. Vanki oli hakenut kyseiseen päätökseen oikaisua aluejohtajalta ja aluejohtaja oli osittain hyväksynyt oikaisuvaatimuksen (OV/262/2017).

Tarkastajille kerrotusta laitoksessa noudatettavasta toimintavasta huolimatta kielteisten hallussapitopäätösten erittäin vähäinen määrä herättää kysymyksen siitä, toimitaanko asiassa kuitenkaan aina säännösten mukaisesti. AOA kiinnittää tämän johdosta vankilan huomiota siihen, että hallussapidon epäämistapauksissa tehdään asianmukaiset päätökset muutoksenhakuohjauksin.

Tutkintavankien oikeudesta omien vaatteiden käyttöön säädetään TVL 3 luvun 3 §:ssä ja vankeusvankien osalta VL 7 luvun 2 §:ssä. Vankilan järjestyssäännön kohdan 7.3 mukaan ”sesonkivaatteiden (talvi- ja kesävaatteet) vaihtoviikosta tiedotetaan vankilassa erikseen. Muita välttämättömiä vaatetäydennyksiä voi suorittaa ainoastaan asiasta erikseen ennakkoon sovittaessa rikosseuraamusesimiehen luvalla”. Järjestyssäännön määräys on osittain tulkinnanvarainen ja epäselvä. AOA pyytää selvitystä siitä, miten järjestyssäännön määräystä on vankilassa tulkittu ja mitä se on käytännössä tarkoittanut vankien kannalta. AOA toteaa, että vankila ei voi järjestyssäännössä asettaa sellaisia määräyksiä, jotka tosiasiallisesti käytännössä estäisivät vankeja ottamasta vastaan ja käyttämästä omia vaatteitaan silloin, kuin heillä on siihen lainmukainen oikeus. Järjestyssäännössä ei voida antaa myöskään toimivaltaa koskevia määräyksiä. Tiedossa ei ole, että minkään muun vankilan järjestyssäännössä olisi annettu vastaavaa määräystä.

Vastaanotto-osaston pöydän takana henkilökunnan puolella olevalla ilmoitustaululla oli näkyvillä useita päivämäärien perusteella hyvin vanhoja vankien lähettämiä asiointilomakkeita, joissa vangit muun

muassa tiedustelivat, kenties tahattoman humoristisin sanankääntein, omaisuuttaan haltuunsa. Syytä sille, miksi asiointilomakkeet olivat tauluun kiinnitettyinä, ei paikalla ollut henkilökunta osannut kertoa. Näiden, jopa vuosia vanhojen henkilökohtaisten tiedustelujen, säilyttämiselle näkyvällä paikalla ei ole AOA:n käsityksen mukaan perusteita ja vankilan johdon tulee huolehtia, että ne poistetaan. AOA kiinnitti tältä osin vankilan huomiota asiakirjojen huolelliseen käsittelyyn ja säilyttämiseen.

Vastaanotto-osaston seinällä oli yllä oleva ilmoitus, jonka kohteena vaikuttaa olevan muiden osastojen henkilökunnan käynnit vankien tavaroiden säilytystilassa. Vankilaa pyydetään toimittamaan selvitys siitä, mistä ilmoituksessa on kyse ja miksi kyseinen ilmoitus on tehty sekä mihin toimenpiteisiin asia mahdollisesti antaa vankilalle aiheutta.

9.7 Vankien kohtelu sekä vankien ja henkilökunnan välinen suhde

Tarkastuksella tehtyjen havaintojen perusteella henkilökunnan ja vankien väliset suhteet ja vuorovaikutus olivat hyvät ja luontevat. Ilmapiiiri vankilassa oli myös rauhallinen. Tarkastuksella ei tullut ilmi mitään sellaista, joka antaisi aiheutta epäillä, etteikö vankeja kohdeltaisi vankilassa TVL 1 luvun 5 §:ssä (ja VL 1:5) edellytetyllä tavalla oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Tarkastuksella vangit kehuivat vankivastaanotolla oma-aloitteisesti henkilökuntaa asiallisesta käytöksestä.

Vankilan Rikosseuraamuslaitoksen lähityöhankkeen väliraportissa (tammi–elokuu 2017) huomio kiinnittyi siihen, että Motivoiva keskustelu (Moke) -koulutusten osalta vankilan tilanne oli huono ja koulutusta ei ole henkilökunnalle ilmeisesti pystytty järjestämään. Lähityöhankkeen tavoitteena on, että vankiloiden henkilöstö koulutetaan vuorovaikutuksellisuuteen perustuvaan muutostyöskentelyyn, joka edistää sekä vankien kuntoutusta, että vankilan turvallisuutta.

9.8 Vankeja koskevien säännösten saatavuus ja vankien perehdyttäminen

Säännösten saatavuus

Osastoilla oli vankien saatavilla ajantasainen kokoelma vankeja koskevista laeista, asetuksista ja muista säännöksistä. Kansioissa oli vankeus- ja tutkintavankeuslaki asetuksineen, hallintolaki, laki valvotusta koevapaudesta asetuksineen, laki pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelystä ja laki henkilötietojen käsittelystä rikosseuraamuslaitoksessa. Kansiossa oli myös lista Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikön antamista määräyksistä ja ohjeista ja ilmoitus siitä, että vangille annetaan pyynnöstä tulosteita yksittäisistä määräyksistä.

Osastojen ilmoitustauluilla oli järjestyssäännöt. Järjestyssääntö on ruotsin lisäksi käännetty englanniksi, venäjäksi, viroksi ja romaniaksi. Saadun tiedon mukaan vieraskielisten järjestyssääntöjen pitäisi olla saatavilla osastojen valvomoissa. Saatavuutta ei tarkastettu laajemmin, mutta ainakaan osastolta 44 vieraskielisiä järjestyssääntöjä ei löytynyt.

Perehdyttäminen

Vangin vankilaan saapuessa vangille annetaan vastaanotossa tulo-opas. Tulo-opas on ruotsin lisäksi käännetty englanniksi, venäjäksi, viroksi, romaniaksi, ranskaksi, arabiaksi, espanjaksi ja saksaksi.

Osastolle saapuessaan vanki perehdytetään osaston toimintaan ja täytetään erillinen perehdytyslomake. Vanki perehdytetään aina uudelleen osastosijoituksen muuttuessa. Perehdytyslomake on käännetty englanniksi, venäjäksi ja viroksi. Keskusteltaessa osastolla henkilökunnan kanssa syntyi käsitys, että vieraskielisten vankien perehdytys, ellei henkilökunnalla ja vangilla ole yhteistä kieltä, tehdään mahdollisuuksien mukaan muiden vankien avustuksella. Vaikka vankilassa on kielitaitoisia vartijoita, esimerkiksi venäjää, viroa ja saksaa puhuvia, heitä ei ole pyydetty avustamaan. Tarkastajille jäi myös käsitys, että tulkkipalveluja ei käytetä perehdytyksessä. Käytännössä kaikkia ulkomaalaisia vankeja ei ilmeisesti kyetä riittävästi perehdyttämään.

Suosittelaa vankilaa käymään läpi vieraskielisten vankien perehdytyskäytännöt ja luomaan vakiintuneet toimintatavat, joilla varmistetaan, että kaikki vangit kyetään riittävästi perehdyttämään.

Valvontaviranomaisia koskeva luettelo

Osastojen ilmoitustauluilla oli luettelo vankiloiden toimintaa valvovista viranomaisista. Yhdellä osastoista (osasto 43) oli vanhaa tietoa sisältävä luettelo, jossa valvontaviranomaisena oli mainittu mm. oikeuskansleri. Vankilaa kehoitetaan huolehtimaan siitä, että kaikilla ilmoitustauluilla on keskuhallintoyksikön laatima uusien ajantasainen luettelo.

9.9 Tapaamiset

Valvotut tapaamiset

Valvottuja tapaamisia järjestetään lauantaisin ja sunnuntaisin kuudessa tapaamisvuorossa klo 9.30–14.15. Tapaamisvuoro kestää 30 minuuttia ja tapaamisvuorojen välissä on 15 minuutin aika tapaajien ja vankien poistumiseen ja uusien saapumiseen. Tapaamisajat ovat aamupäivällä klo 9.15–9.45, 10.00–10.30 ja 10.45–11.15 sekä ilta-päivällä klo 13.00–13.30, 13.45–14.15 ja 14.30–15.00.

Tutkintavangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista siten kuin tässä luvussa säädetään, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu (TVL 9:1). Valvotun tapaamisen pituudesta ei ole annettu säännöstä ja niiden pituudet vaihtelevat jonkin verran vankiloiden välillä. Tällä hetkellä valvottujen tapaamisten kestot vaihtelevat 40 minuutista (Turun ja Riihimäen vankilat) yhteen tuntiin (Helsingin vankila). Yleisimmin tapaamiset kestävät 45 minuuttia (Jokelan, Kuopion, Kylmäkosken, Mikkelin, Oulun, Pelson, Pyhäselän ja Vaasan vankilat). Vantaan vankilan tapaamisen kesto poikkeaa siten varsin merkittävästi muista vankiloista.

Vankila toimitti selvityksen valvottujen tapaamistilojen määrästä ja valvottujen tapaamisten lukumäärästä sekä niiden käyttöasteesta ajalta 5.8.–26.11.2017. Vankilaa pyydettiin toimittamaan myös selvitys mahdollisuudesta tapaamisten pidentämiseen 30 minuutista.

Vankilan johtajan mukaan tapaamisaikoja ei voida pidentää ilman merkittäviä ongelmia. Pidennys muuttaisi vartijoiden työtuntitaulukkoa, jolla on huomattavia kielteisiä johdannaisvaikutuksia. Pidennys lisäisi myös viikonlopputöistä aiheutuvia palkkakuluja. Selvityksessä tuotiin esille myös se, että vankilassa järjestetään paljon erilaisia tapaamisia. Vankilan selvityksestä ilmeni, että tapaamistilojen käyttöas-

te on varsin korkea iltapäivien tapaamisissa, mutta aamupäivien tapaamisissa on usein paljonkin vapaata tilaa. Tämän pitäisi antaa vankilalle mahdollisuuksia ja liikkumavaraa tapaamisaikojen pidentämisessä.

Valvotussa tapaamisessa on kyse vangin oikeudessa tavata vieraita ja vieraat voivat tulla kaukaakin vankia tapaamaan. Vaikka varsinaisia säännöksiä ei olekaan tapaamisen pituudesta, on selvää, että oikeuden toteutumisen kannalta oleellista on myös sen kesto, eikä tapaaminen voi olla miten lyhyt tahansa. CPT:n tarkastuskertomuksissa on otettu kantaa tapaamisten pituuteen. CPT:n mm. vuonna 2016 Latviaan, Liechtensteiniin ja Makedoniaan tehdyissä tarkastuksissa on katsottu, että vangeilla tulisi tulla viikoittain oikeus vähintään tunnin pituiseen tapaamiseen. AOA yhtyy asiassa CPT:n näkemykseen. AOA:n käsityksen mukaan Vantaan vankilan poikkeuksellisen lyhyelle ja myös muista vankiloista eroava tapaamisen kestolle ei ole perusteita vankien ja heitä tapaamaan tulevien oikeuksien kannalta.

Tarkastuksella kiinnitettiin huomiota myös siihen, että järjestyssäännön ja tulo-oppaan mukaan tapaajalla voi olla kerrallaan kaksi aikuisia ja kaksi alle 15-vuotiasta lasta. Tapaamisaikalomakkeen mukaan alle 15-vuotiaita lapsia voisi olla enintään yksi. Tätä on pidettävä liian vähänä. Vankilan toimittaman selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että asiassa ei ole kuitenkaan menetelty edellä mainitulla tavalla, vaan järjestyssäännössä ja tulo-oppaassa kerrotulla tavalla.

Valvomattomat tapaamiset

Valvomattomia tapaamisia järjestetään lauantaisin ja sunnuntaisin klo 11.00–14.00 ja 17.00–20.00. Arkisin tapaamisia järjestetään klo 11.00–14.00 sekä tiistaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin myös klo 17.20–20.20. Tila on laajasti käytössä, kuten Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2013) on edellytettykin. Viikossa järjestetään 11 tapaamista, jotka kestävät kolme tuntia. Koska vankilassa on vain yksi valvoton tapaamistila, tämä asettaa rajoituksia tapaamisen pituudelle. Tapaamistila on siisti, kodikas ja hyvän kokoinen.

Valvomattomia tapaamisia koskevan ohjeen (1.5.2017) mukaan vanki voi halutessaan anoa puolitetua tapaamista. Tällöin tapaaminen alkaa kaikille tapaajille yhtä aikaa ja puolitetulla tapaamisajalla oleva poistuu tapaamisaikansa päätyttyä. Puolituksesta aiheutuvat järjestelyt, esimerkiksi lapsen hakeminen on tapaajien itse hoidettava.

Laissa on tarkkaan säännelty, keitä tarkoitetaan lähiomaisella, muulla läheisellä ja muulla vangille tärkeällä henkilöllä, joiden kanssa vangille voidaan myöntää valvomaton tapaaminen. Valvomattomia tapaamisia koskevassa ohjeessa tapaamiseen oikeutetun vangin lähiomainen on määritelty toisin kuin lainsäädännössä. Lähiomaiseksi on ohjeessa määritelty sellaisia henkilöitä, jotka eivät heitä ole ja osa lähiomaisiksi katsottavista puuttuu ohjeesta.

Tapaamisohjeen mukaan tapaamisohjeiden rikkominen johtaa tapaamisoikeuden epäämiseen, josta päättää apulaisjohtaja. Laissa on säännökset myönnetyn tapaamisen peruuttamisesta ja epäämisestä sekä tapaamisen keskeyttämisestä. Lainsäädäntö ei anna mahdollisuutta tapaamisoikeuden yleiseen epäämiseen, eikä tapaamiskohtojen rikkominen voi siten johtaa tapaamisoikeuden epäämiseen, vaan jokainen vangin tekemä anomus on käsiteltävä ja harkittava tapauskohtaisesti.

Tapaamisohjeen mukaan vangin tulee pyydettäessä antaa virtsanäyte ennen ja/tai jälkeen tapaamisen ja virtsakokeita voidaan pyytää myös muina aikoina valvomattomia tapaamisia saaneilta/anoneilta vangeilta. Ohjeen perusteella saa sen kuvan, että valvomattomia tapaamisia saaneilta ja niitä anoneilta vangeilta voitaisiin pyytää virtsanäytettä lähes koska tahansa. Lain mukaan valvomattoman tapaamisen ehtona on, että vanki pyydettäessä antaa virtsanäytteen. Lain esitöiden (HE 45/2014) mukaan virtsanäyte voitaisiin pyytää ennen varsinaisen lupapäätöksen tekemistä heti sen jälkeen, kun vanki on jättänyt lupa-anomuksen. Päihdetestiä ei kuitenkaan saa kyseisessä tilanteessa pyytää muuhun tarkoitukseen kuin kyseeseen lupa-asiaan liittyen. Jälkikäteen pyydettävän päihdetestin on oltava ajallisesti sidoksissa myönnettyyn lupaan.

Lapsen tapaaminen

TVL 9 luvun 3 §:n mukaan tutkintavangille voidaan myöntää lupa alle 15-vuotiaan lapsen tapaamiseen siihen soveltuvassa tilassa, jos tapaaminen on tarpeen tutkintavangin ja lapsen yhteyksien ylläpitämiseksi eikä tapaaminen ole lapsen edun vastaista.

Valvottuja lapsen tapaamisia järjestetään lauantaisin ja sunnuntaisin klo 11.00–12.00 ja 13.00–14.00. Tapaamistilaa valvotaan kameravalvonnalla ilman valvontahenkilökunnan läsnäoloa. Tapaamistila on siisti ja sen suunnittelussa on huomioitu lapsiystävällisyys. Selvityksestä ilmenee, että tapaamisia on myös myönnetty paljon ja tapaamistila on ollut kovassa käytössä.

Tapaamisia koskevan vankilan johtajan 1.5.2017 antaman ohjeen mukaan vangilla on kameravalvotussa tapaamistilassa mahdollisuus tavata omia lapsiaan, ei heidän saattajiaan. Ohje ei ole lainsäätäjän tarkoituksen mukainen. Lain esitöissä (HE 45/2014) todetaan, että tapaaminen on lähtökohtaisesti tarkoitettu vangin omien lapsien tapaamiseen, mutta että tapaaminen voitaisiin myöntää myös puolison tai avopuolison lapsen kanssa. Hallituksen esityksen mukaan tapaamiseen voisi lapsen ja hänen saattajansa lisäksi osallistua myös muita tapaajia.

Edellä mainitun vankilan johtajan ohjeen mukaan tapaamisiin tulevien lasten tulee olla alle 18-vuotiaita. AOA toteaa, että 15-vuotta täyttäneiden lasten osalta tapaamisessa ei voi ole kyse lainkohdassa tarkoitettusta lapsen tapaamisesta.

Tapaamisen hakemuslomake

Valvomattomia tapaamista ja lapsitapaamista haetaan samalla lomakkeella, joka on otsikoitu "Hakemus läheistapaamiseen". Muissa vankiloissa on erikseen omat lomakkeet valvomattomiin tapaamisiin ja valvottuihin lapsen tapaamisiin. Läheistapaamishakemus on omiaan aiheuttamaan epätietoisuutta ja tällaiset vankilakohtaiset omat termit eivät ole suositeltavia.

Vankilan valvomattomia tapaamisia koskeva ohje sisältää ilmeisesti edellä mainitusta syystä ohjeita valvomattomien tapaamisten lisäksi myös lapsen tapaamisen myöntämiseen. Tämän johdosta ohje on vaikeaselkoinen ja osittain virheellinenkin.

Rikosseuraamuslaitoksessa on valmisteilla valtakunnallisesti käyttöön otettavat lomakkeet valvomattomiin tapaamisiin ja valvottuihin lapsitapaamisiin ja niihin liittyvät ohjeet. Valvomattoman tapaamisen ohjeen virheellisyyksien merkittävyyden johdosta edellä mainittujen ohjeiden valmistumista ei voida odottaa, vaan ohje tulee välittömästi korjata.

Tapaamiset videoyhteyden välityksellä

Vankilassa on otettu varsin laajasti käyttöön skype-tapaamiset. Niitä myönnetään vangeille, joilla ei ole yhteydenpitorajoituksia. Tapaaminen kestää ½ tuntia. Tapaamiset järjestetään kameravalvotussa tilassa. Turvallisuusongelmia ei ole ilmennyt, mutta ongelmia on ollut internetyhteyksien toimivuudessa.

Skypen käyttöä koskevan vankilan tiedotteen mukaan vankilassa suoritetaan arkipäivinä skypen välityksellä tapahtuvia tapaamisia. Vankilan ohjeen mukaan skype-tapaaminen korvaa ns. normaalin tapaamisen, eli samalla viikolla ei voi olla kuin yksi tapaaminen viikonloppuna.

Yhteydenpidosta videoyhteyden välityksellä säädetään TVL 9 luvun 10 §:ssä ja valvotusta tapaamisesta säädetään TVL 9 luvun 1 §:ssä. AOA toteaa, että vangilla on oikeus valvottuun viikoittaiseen tapaamiseen ja sen saamista ei voida evätä sillä perusteella, että vangille on myönnetty Skype-tapaaminen.

Kuvakirja vankilasta

Vankilassa on tehty tapaajia ja ilmeisesti erityisesti lapsia varten kuvakirja "Tervetuloa Vantaan vankilaan" vankilasta ja sen erilaisista tiloista. Kirjan kuvien avulla vangilla on mahdollisuus näyttää tapaajilleen, millaisissa hänellä on vankilassa. Kirjan avulla tapaajat saavat paremman käsityksen siitä, millaisissa olosuhteissa heidän läheisensä on vankilassa ja siten voidaan osaltaan vähentää heidän huoliaan läheisensä tilanteesta.

AOA piti kuvakirjan tekemistä vankilasta erittäin hyvänä ajatuksena ja toivoi käytännön omaksumista myös muissa vankiloissa.

Tapaajien tavaroiden säilytyslokero

Tapaajien tavaroita varten oli lukolliset säilytyslokerot vankilan muurien ulkopuolella, mikä on omiaan nopeuttamaan ja sujuvoittamaan tapaajien vaihtoa.

9.10 Asiamiehen tapaamisen valvonta ja valvontakameratallenteen säilytysaika

Asiamiehen tapaamisen kameravalvonta

Asiamiehen tapaamisen olosuhteista ja valvonnasta säädetään TVL 9 luvun 4 §:n (ja VL13:6). Sen mukaan

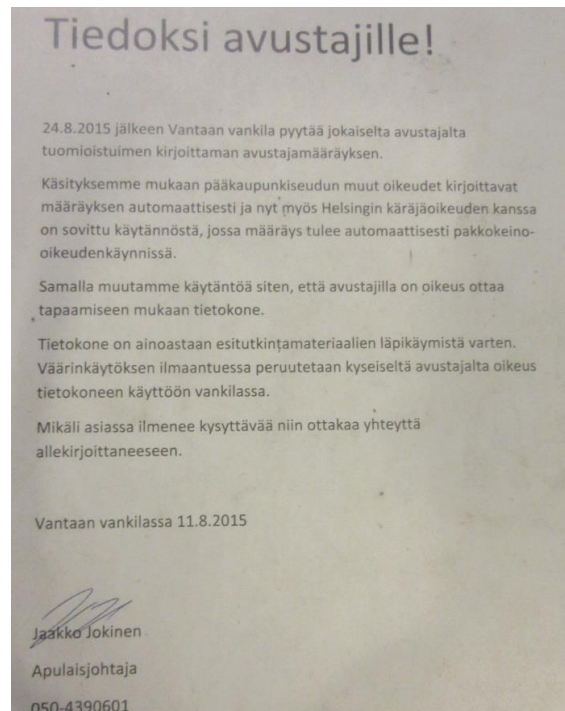
Tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos tutkintavanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla tutkintavangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa tutkintavangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja hänen asiamiehelleen.

Vankilassa ei ole omaa tilaa asiamiehen tapaamiselle, vaan tapaamiset järjestetään tavallisia valvottuja tapaamisia koskevassa tilassa, jossa on kameravalvonta. Asiamieheltä pyydetään erikseen kirjallinen suostumus siihen, että tapaaminen järjestetään kameravalvonnassa. Lomakkeessa on kohta sille, jos asiamies haluaa tavata päämiestään kameravalvotussa tilassa. Asiakirjoja läpikäytäessä vaikutti siltä, että noin joka kolmas tapaaminen järjestettiin ilman kameravalvontaa. Jos asiamies ei halua tavata kameravalvonnassa, henkilökunta käy laittamassa tyynyliinan tapaamistilan molempiin valvontakameroihin.

Valvontakameralla ei voida kuunnella keskustelua. Valvontakamera kuvaa tilaa varsin kaukaa ja kuva ei ole kovin tarkka, eikä kuvaa voida myöskään tarkentaa. Valvontakameran kuva saadaan myös tarvittaessa pois valvomon näytöltä ja tallennus kestää vain muutaman päivän. Tapaamisen kamaravalvonnassa on kuitenkin ongelmallista se, että valvontakameran kuva tallennetaan vastoin lain selvää säännöstä. AOA pyytää Rikosseuraamuslaitokselta selvitystä mahdollisuudesta kuvan tallentamisen estämiseen valvonnan ajalta.

Avustajamääräyksen edellyttäminen

Vankilan ala-aulassa, vastaanottotiskiini teipattuna, oli seuraavalla sivulla olevan kuvan mukainen tiedote.

Avustajamääräyksen edellyttäminen on ollut esillä kanteluasiassa dnro 5517/4/15 (päätös 21.11.2016). Ratkaisussa AOA Jussi Pajuoja totesi seuraavaa.

”Kanteluun annetussa selvityksessä tuli esiin, että Vantaan vankila on 24.8.2015 jälkeen pyytänyt jokaiselta avustajalta tuomioistuimen kirjoittaman avustajamääräyksen.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus on todennut, ettei kantelussa ole kysymys tästä. Aluekeskus on kuitenkin lausunut, että tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:n mukaan asiamiehenä ja siten myös asiamiestapaamisia koskevassa 9 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna asiamiehenä pidetään tutkintavangin asianajajaa tai muuta oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitettua oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa eikä säännös edellytä sitä, että tutkintavangilla olisi vireillä oikeudenkäynti tuomioistuimessa.

Omalta osaltani totean, että olen esimerkiksi ratkaisussani 15.2.2016 (dnro 4365/4/15) lausunut seuraavaa. ”Käsitykseni mukaan vankilassa ei voida mennä asiamies-statuksen tunnistamisessa pidemmälle kuin kyseisen toimijan identifiointiin. Tarkoitan sitä, että vankilan ei pidä lähteä arvioimaan sitä, onko kyse nimenomaan vireillä olevaan oikeusprosessiin liittyvästä asiamiehen ja päämiehen välisestä yhteydenpidosta, vai muunlaisesta, esimerkiksi yleiseen oikeudelliseen neuvontaan liittyvästä asiasta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on (muun muassa Campbell v. Yhdistynyt kuningaskunta, 25.3.1992) katsonut, ettei avustajakirjeenvaihtoa ole perusteltua luokitella eri ryhmiin kirjeenvaihdon suojan kannalta.”

AOA toteaa, kuten jo edellä mainitussa ratkaisussa on todettu, että vangin oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan asema ei edellytä tuomioistuimen antamaa avustajamääräystä.

Valvontakameratallenteen säilytysaika

Tarkastuksella ilmeni, että valvontakameratallenteiden säilytysaika on vain noin viisi päivää tallennustilan pienuuden takia. Tietojeni mukaan muissa vankiloissa tallennusaika on 2–3 kuukautta. Tallennusajan ly-

hyys tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kanteluissa kerrottuja tapahtumia ei käytännössä voida jälkikäteen tarvittaessa tarkastaa valvontakameran kuvasta. Vankila ei voi myöskään jälkikäteen selvittää järjestysrikkomusten tapahtumien kulkua valvontakameran kuvasta, ellei sitä ole ehditty erikseen kopioida.

Vankien ja henkilökunnankin oikeusturvan kannalta on AOA pitää aiheellisena ja perusteltuna, että valvontakamerantallenteiden säilytysaikaa pidennettäisiin nykyisestä vähintään 2–3 kuukaudeksi.

9.11 Puhelimen käyttö ja asiamiehelle soittaminen

Puhelimet on sijoitettu osastojen käytäville ilman kupua tai muuta suojaa, joka estäisi muita kuulemasta keskustelua. Niiden ympärille on lattialle teipattu rajat, jotta muut eivät tulisi liian lähelle.

Yksityiselämän suoja koskevassa perustuslain 10 §:ssä todetaan nimenomaisesti, että kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin suoja on loukkaamaton. Laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, että puhelun luottamuksellisuuden suoja kuuluu myös vangille. Vankien käyttöön osoitettu puhelin tulee sijoittaa tai suojata niin, ettei normaaliääninen puhelinkeskustelu kuulu ulkopuolisille.

Tarkastuksella tuli ilmi, että vankilalla on suunnitelmia muuttaa osastoilla vajaakäytössä olevia komeroita puhelinkopeiksi. AOA pitää suunnitelmaa erittäin hyvänä ja kannatettavana.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on antanut vankiloille 9.2.2015 ohjeen puhelimen käytön yhtenäistämistä (4/601/2015). Vankiloiden uudessa puhelinjärjestelmässä on ominaisuus eli soitonsiirron esto, joka katkaisee siirtyvän puhelun. Ohjeessa on kyse muun muassa siitä, kuinka vankien puhelut hoidetaan näissä tilanteissa. Näiden puhelujen hoitamiseksi vankiloiden tulisi hankkia hands free -sankaluureja vankien käyttöön. Soitonsiirto liittyy useimmiten oikeudenkäyntiasiamiehille tai viranomaisille soitettaviin puheluihin. Tarkastuksella ilmeni, että hands free-sankaluurit, jotka voitaisiin antaa vangille asiamiehelle soittamiseen omasta sellistään, eivät toimi Vantaan vankilassa. Tarkastuksella jäi epäselväksi millä tavoin vangeille järjestetään mahdollisuus soittaa asiamiehelle kyseisissä tilanteissa.

AOA toteaa pitävänsä tärkeänä, että soitonsiirron estosta huolimatta vangeille järjestetään tarvittaessa mahdollisuus soittaa avustajalleen tai viranomaisille jollain vaihtoehtoisella tavalla.

9.12 Internetin käyttömahdollisuus

Vankilassa on otettu käyttöön valvottu mahdollisuus internetin käyttöön, joka tapahtuu sosiaalityöntekijän kanssa. Toistaiseksi vankitietokoneita on käytössä yksi, mutta vankilalle on tilattu kolme konetta lisää.

9.13 Poistumisluvat

Tilastoista ilmenee, että Vantaan vankilassa on vuonna 2017 anottu poistumislupia yhteensä 66 kappaletta ja poistumislupia on myönnetty 32 kappaletta, eli 49,2 % anotuista luvista.

Tutkintavangille myönnettävästä poistumisluvasta erittäin tärkeästä syystä (ns. ETS-poistumislupa) säädetään TVL 9 luvun 14 §:n 1 momentissa, jonka mukaan tutkintavangille voidaan antaa lupa tarpeellisen valvonnan alaisena lyhyeksi aikaa poistua vankilasta Suomen alueelle vakavasti sairaana olevan lähiomaisen tai muun läheisen tapaamista samoin kuin lähiomaisen tai muun läheisen hautaan saattamista varten taikka muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä. Pykälään lisättiin toukokuussa 2015 voimaan tullut uusi säännös luvasta poistua saatettuna. Sen mukaan tutkintavangille voidaan myös antaa lupa tarpeellisen valvonnan alaisena lyhyeksi ajaksi poistua vankilasta kiireellisen ja välttämättömän asian hoitamiseksi. Vangilla on muutoksenhakuoikeus kielteisestä ETS-poistumislupapäätöksestä, mutta muutoksenhakuoikeutta ei ole kielteisestä päätöksestä 2 momentin mukaiseen lupaan poistua saatettuna.

Vankilaa pyydettiin toimittamaan tutkintavankien kielteiset poistumislupapäätökset kahden kuukauden ajalta (1.10.–30.11.2017) ja tieto muutoksenhakuohjeistuksen antamisen ajankohdasta. Vankilassa on kyseisenä aikana tehty neljä kielteistä päätöstä. Poistumislupaa on anottu rahan nostoon pankista, asunnon tyhjentämiseen hädän jälkeen, keskusteluun vaimon kanssa ennen eroa sekä pojan häihin osallistumiseen. Päätöksissä on arvioitu poistumislupalta esitetyn perusteen tärkeyttä ja päädytty siihen, että sen myöntämiselle ei ole riittäviä perusteita. Tapauksissa ei tältä osin ole ilmennyt aiheutta epäillä lainvastaista menettelyä.

Selvityksen mukaan vangeilla ei ollut mahdollisuutta hakea oikaisua kyseisiin päätöksiin, koska poistumisluvat eivät ole perustuneet TVL 9 luvun 14 §:n 1 momentin mukaisiin erityisiin syihin, vaan lainkohdan 2 momentissa säänneltyihin perusteisiin. Vankilassa on käytössä rikosseuraamuslaitoksen normaali poistumislupaanomuslomake, jossa yhtenä rastituskohtana on tärkeä syy; erittäin tärkeälle syyille ei ole erillistä kohtaa. Vankilassa syyn katsotaan olevan erityisen tärkeä, jos perusteet löytyvät TVL 9 luvun 14 §:n 1 momentista; vakava sairaus, hautaan saattaminen, ruumiin siunaus tai

muu vastaava terveydentilaa vakavasti uhkaava syy. Näihin vankilassa on linjauksena myönnetty saatettu poistumislupa ja jos lupaa ei jostain syystä myönnettäisi, annettaisiin silloin muutoksenhakuohjaus. Vankilan johtajan mukaan joskus vangit ja esittelevä henkilökuntakin kirjaavat syyn erittäin tärkeäksi, mutta hän korjaa aiheen TVL 9 luvun 14 §:n 2 momentin mukaisesti tärkeäksi, kun näkee sen kuuluvan tähän kategoriaan.

AOA Jussi Pajuoja on ottanut 22.8.2017 päätöksessään (EOAK/3924/2016 ym.) kantaa menettelyyn tutkintavankien anoessa poistumislupaa. Päätöksessä todettiin seuraavaa.

”Toisin kuin vankeusvangeille, tutkintavangeille ei voida myöntää poistumislupia tärkeän syyn perusteella tai rangaistusajan pituuden perusteella, vaan ainoastaan erittäin tärkeän syyn perusteella ja tällöinkin valvonnan alaisena saatettuna. Tutkintavangille ei voida myöntää poistumislupaa ristiäisiin ja hautajaisiin muuten kuin erittäin tärkeästä syystä myönnettävällä poistumisluvalla. Tutkintavangin anoessa poistumislupaa esimerkiksi hautajaisiin tai ristiäisiin asiaa vankilassa käsiteltäessä on arvioitava täyttyvätkö tapauksessa tutkintavankeuslain erittäin tärkeän syyn perusteella myönnettävän poistumisluvan edellytykset ja onko tapauksessa muita esteitä poistumisluvan myöntämiselle. Asiassa ei siten ole ratkaisevaa se, että ilmoitetaan tutkintavanki hakevansa kyseistä poistumislupaa erittäin tärkeän syyn perusteella vai tärkeän syyn perusteella.

Säännökset antavat päätöksentekijälle harkintavaltaa arvioitaessa erittäin tärkeästä syystä tutkintavangille myönnettävän poistumisluvan myöntämistä ja sen edellytysten täyttymistä. Säännöksessä tai lain esitöissä ei ole erikseen mainittu vangin lapsen ristiäisiä perusteena poistumisluvan myöntämiselle. Poistumisluvan myöntäminen ristiäisiin osallistumista varten on siten mahdollista silloin, jos siihen katsotaan olevan säännöksen mukainen ”muu vastaava erittäin tärkeä syy”. Kantelijan lapsen kummisetä ja paras ystävä ei ole myöskään laissa tarkoitettu vangin lähiomainen tai muu läheinen, jonka hautajaisiin osallistumista varten poistumislupa voitaisiin myöntää, mutta tältäkin osin on erikseen harkittava voiko poistumisluvan myöntämiselle olla ”muu vastaava erittäin tärkeä syy”. Edellä todetun perusteella minulla ei ole kuitenkaan aihetta epäillä, että päätöksentekijä olisi tapauksissa ylittänyt harkintavaltaansa tehdessään kielteiset päätökset kantelijan poistumislupa-anomuksiin.

Todettakoon vielä, että poistumislupa-anomuslomakkeessa on vangin rastittaviksi kohdiksi poistumisen perusteena merkitty ainoastaan ”tärkeä syy” ja ”rangaistusajan pituus”, eikä siinä ole erikseen kohtaan ”erittäin tärkeälle syyllle”. Päätöksentekijän täyttämässä päätösosiossa on kohdat kaikille kolmelle poistumisluvan myöntämisen perusteelle. Tutkintavangit ja vankeusvangit anovat poistumislupia samalla lomakkeella. Vankien ja henkilökunnan kannalta olisi selvempää, mikäli tutkintavangeilla ja vankeusvangeilla olisi omat poistumislupa-anomuslomakkeet ja että hakemuksessa oli kohta myös erittäin tärkeän syyn perusteella anotulle poistumisluvulle. Tämä osaltaan ohjaisi ja varmistaisi sitä, että vankilassa annettaisiin muutoksenhakuohjaus kielteisiin poistumislupapäätöksiin, joissa on kyse erittäin tärkeän syyn perusteella anotuista tai myönnettävistä poistumisluvista.”

Erittäin tärkeästä syystä myönnettävä poistumislupa voidaan myöntää sairaana olevan lähiomaisen tai muun läheisen tapaamista tai haudan saattamista varten tai muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä. Säännöstä on yleisesti tulkittu varsin suppeasti siten, että poistumisluvan myöntämisen perusteiden pitää liittyä lähiomaisten tai muiden läheisten hautajaisiin tai terveydentilaan, vaikka säännöksen sanamuoto mahdollistaa laajemmankin tulkinnan. Tämän johdosta on perusteltua ja tärkeää, että vangilla on mahdollisuus saattaa poistu-

misluvalle esitetyn syyn tärkeys oikaisuvaatimuksena aluejohtajan ja viime kädessä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Kuten edellä olevasta ilmenee, Rikosseuraamuslaitoksen poistumislupa-anomuslomakkeissa ei ole erikseen kohtaa erittäin tärkeän syyn perusteella anottaville poistumisluvulle. Tutkintavangilla on oikeus hakea oikaisua aluejohtajalta erittäin tärkeän syyn perusteella anottua poistumislupaa koskevaan kielteiseen päätökseen. Tämän johdosta on tärkeää, ettei voi olla epäselvyyttä siitä, kummalla perusteella vanki on anonut poistumista. Mikäli on epäselvyyttä siitä, kummalla perusteella anotusta luvasta on kyse, vankilalla on hallintolain mukainen velvollisuus selvittää asia ennen päätöksentekoa. AOA Pajuoja on kiinnittänyt (EOAK/3924/2016 ym.) Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön huomiota poistumislupa-anomus -lomakkeiden ongelmallisuuteen ja niiden aiheuttamaan epäselvyyteen.

Rikosseuraamuslaitoksesta saadun tiedon mukaan siellä on valmis-teilla omien poistumislupa-anomuslomakkeiden tekeminen tutkintavangeille ja vankeusvangeille. Tässä yhteydessä olisi perusteltua ja tärkeää, että tutkintavankien poistumislupa-anomuslomakkeessa olisi oma kohta sen merkitsemiselle, anooko vanki poistumislupaa erittäin tärkeän syyn perusteella vai onko anomuksesta kyse luvasta poistua saatettuna, tai sitten tehdä oma anomuslomake kummallekin poistumiselle.

Asiakirjatarkastuksessa havaittiin, että poistumislupapäätösten perusteluksi oli virheellisesti merkitty vankeuslain säännökset, vaikka kyse on ollut tutkintavankien poistumisluvista.

9.14 Laitosmyymälän toiminta ja iltapalan jakaminen

Laitosmyymälä on kuin vanhan ajan kioski. Vanki tulee laitosmyymälään sisään ja antaa ostoslistan henkilökunnalle, joka käy keräämässä tavarat ja antaa ne sitten vangille. Kaikki vangit eivät voi käydä itse asioimassa laitosmyymälässä, kuten esimerkiksi Mikkelin vankilassa toimitaan, vaan tavarat toimitetaan osalle vangeista tilauksesta.

Tarkastuksella vangit esittivät toiveita, että laitosmyymälässä myytävien terveellisten hedelmien ja vihannesten määrää lisättäisiin. Tällä hetkellä sen valikoimiin kuuluu ainoastaan omena, banaani, appelsiini ja sipuli. Valikoimiin kuuluu paljon erilaisia makeisia, kakkuja ja pikku-suolaisia. Vangit toivoivat, että valikoimaa voitaisiin laajentaa mm. kurkulla, tomaatilla ja paprikalla. Laitosmyymälän henkilökunnalta saadun tiedon mukaan kylmätilan sekä muiden tilojen puute asettaa rajoituksia elintarvikkeiden tarjonnalle.

AOA pitää hedelmien ja vihannesten osalta valikoimaa vankien kertomalla tavalla suppeana ja suosittelee, että vankilassa selvitetään mahdollisuuksia tuotevalikoiman laajentamiseen tai muuttamiseen.

Vankien oma keittokirja

Vankilassa on laadittu keittokirja ("Konnakokin kokkausopas"), jossa opastetaan vankeja tekemään ruokaa laitosmyymälästä saatavista tuotteista. Useampi vanki osallistui kirjan tekemiseen ja talousmestari kokeili kaikkien reseptien toimivuuden. Vankilan mukaan kirjanen on ollut erittäin suosittu. Oppaan mukaan tarkoitus on, että uusia versioita oppaasta laadittaisiin tulevaisuudessa. Ruuanlaittotaito on osa elämänhallintaa. AOA piti oppaan tekemistä erittäin hyvänä ajatuksena ja toivoi, että myös muissa vankiloissa opas otettaisiin käyttöön tai laadittaisiin omia oppaita.

Iltapalan jakaminen

Marraskuussa 2009 tehdyllä tarkastuksella otettiin esille iltajaamupalan jakamisen välinen aika. CPT oli vuoden 2008 tarkastuskäynnillään kiinnittänyt huomiota siihen, että päivän viimeinen ateria tarjottiin jo klo 14.30. Suomen hallituksen antaman vastauksen mukaan Rikosseuraamusvirasto on velvoittanut vankilan viipymättä muuttamaan vankilan ruokailuajat määräyksen mukaisiksi siten, että iltajaamupalan välinen aika ei ylitä 12 tuntia. Vuoden 2009 tarkastuksella saadun tiedon mukaan iltapala jaetaan aina erikseen ja että iltapalan jakamisaikaa oli viikko sitten muutettu niin, että 12 tunnin aikaraja ei ylity.

Rikosseuraamuslaitos on antanut määräyksen Rikosseuraamuslaitoksen ruokahuollosta ja ruokavaliosta (8/004/2015). Sen mukaan vankien ruokailuajat järjestetään siten, että päivällä ruokailujen väliset ajat ovat tasaiset ja iltapalan ja aamupalan välinen aika ei ole yli 12 tuntia.

Tarkastuksella kiinnitettiin nyt huomiota siihen, että osastojen päiväjärjestyksiin oli merkitty iltapalan jakamisaika. Päiväjärjestyksen mukaan iltapala jaetaan päivällisen jälkeen iltalääkkeiden ja osaston sulkemisen yhteydessä ja ruokailujen välinen aika on tällöin noin 12 tuntia. Vankilan johtajan kanteluun (EOAK/3653/2017) 22.6.2017 antamassa selvityksessä kerrotaan kuitenkin eri tavalla iltapalan jakamiskohdasta. Johtajan selvityksen mukaan vankilan iltapalaan kuuluvat elintarvikkeet jaettaisiin jo päivällisen yhteydessä ja että iltapala jaettaisiin iltaisin ainoastaan viikonloppuisin.

Edellä todetun johdosta AOA pyytää vankilalta vielä selvitystä siitä, miten vankilassa menetellään iltapalan jakamisessa.

9.15 Kurinpitorangaistukset ja kurinpitoasioiden käsittely

Tarkastuksella käytiin läpi kurinpitokäsittelyjen asiakirjat ajalta 1.8.–30.11.2017. Kyseisenä aikana vangeille määrättiin järjestyksikköjen johdosta yhteensä seitsemän kurinpitotarkastusta. Saadun tiedon mukaan yhdestäkään päätöksestä ei ollut haettu oikaisua aluejohtajalta.

Rikosseuraamuslaitos on antanut ohjeen (3/004/2014) kurinpitorangeaistusten määräämisestä. Ohjeen tarkoituksena on yhdenmukaistaa vankiloiden käytäntöjä ja toimintatapoja kurinpitorangeaistusten määräämisessä ja käsittelyssä. Ohjeessa on liite, jossa on taulukko eri järjestysrikkomuksille annettavasta minimi-, keskimääräisestä ja maksimiseuraamuksesta.

Kurinpitorangeaistuksissa kiinnitettiin huomiota henkilökuntaan kohdistuneista järjestysrikkomuksista annettuihin kurinpitorangeaistuksiin. Ohjeen mukaan virkamieheen kohdistuvan sopimattoman käytöksen minimiseuraamus on varoitus, keskimääräinen seuraamus varoitus tai oikeuksien menetys ja maksimiseuraamus 3 vrk yksinäisyyttä.

Vangin katsottiin tapauksessa (27/2017/Vanv) syyllistyneen sopimattomaan käytökseen ja hänelle määrättiin kurinpitoseuraamuksena 3 vrk yksinäisyyttä. Tapauksessa vanki oli kimpaantunut, kun vartija oli ilmoittanut osaston sulkemisesta samaan aikaan, kun vanki oli laittamassa pizzaa uuniin. Vanki oli kiroillut ja solvannut vartijaa ja vartija oli sulkenut vangin selliin. Vartija oli vähän ajan kuluttua mennyt vangin luokse kertomaan, miten tulee toimia ja käyttäytyä, jolloin vanki oli jatkanut kiroilemista. Asiakirjoista ilmenee, että eristettäessä vanki käyttäytyi asiallisesti ja eristys kesti 3 vuorokautta.

Vangin katsottiin tapauksessa (30/2017/Vanv) syyllistyneen sopimattomaan käytökseen ja hänelle määrättiin kurinpitoseuraamuksena 2 vrk yksinäisyyttä. Tapauksessa vanki oli soittanut ensin äidilleen, jonka jälkeen hän yritti soittaa isälleen, mutta se ei onnistunut, koska järjestelmään oli tallennettu väärä numero. Ilmoituksen mukaan vanki rupesi hakkaamaan puhelinlaitetta luurilla, jolloin vartija ilmoitti soittojen olleen siinä ja pyysi vankia siirtymään selliinsä. Saattaessaan vankia selliin vanki vetäisi housunsa alas ja näytti vartijalle takapuoltaan. Vartija katsoi tilanteen siinä vaiheessa sen verran herkäksi, että hän toisen vartijan kanssa otti vangin ulos sellistä hallintaotteeseen ja veivät vangin eristysosastolle. Eristys sujui rauhallisesti, vaikka vanki jatkoi solvaamista vielä eristyssellissä ollessaan. Vanki kertoi, että takapuolen näyttäminen johtui siitä, että hän oli valmiiksi ärsyyntynyt, kun hän väärän puhelinumeroa takia ei voinut kertoa isälleen vankitilin numeroa kanttiiniostoksia varten. Asiakirjoista ilmenee, että eristys kesti 2 vuorokautta.

Kurinpitorangeaistuksen määräämisessä ja mittaamisessa on TVL 10 luvun 7 §:n mukaan otettava huomioon mm. teon laatu ja vakavuus sekä järjestysrikkomukseen johtaneet syyt. Rikosseuraamuslaitoksen antaman kurinpito-ohjeen mukaan järjestysrikkomukseen johtaneilla lieventävillä seikoilla tarkoitetaan mm. rikkomuksen tehneeseen vankiin kohdistunutta loukkausta, poikkeuksellista tai äkkiarvaamatonta houkutusta tai muuta tämän kaltaista seikkaa, joka on ollut omiaan vähentämään vangin kykyä noudattaa laitosisjärjestystä.

Edellä mainittujen kurinpitorangeaistusten seuraamukset ovat olleet ohjeen mukaisten minimi- ja maksimiseuraamusten sisällä. AOA ei lähtökohtaisesti ota kantaa sellaisiin asioihin, joista vangilla on muu-

toksenhakuoikeus. AOA toteaa kuitenkin, että vaikuttaa siltä, että näiden ohjeiden sisällä rikkomuksen vakavuutta arvioitaessa olisi voitu päätyä toisiinkin lopputuloksiin.

Erillään pitäminen järjestysrikkomuksen selvittämisen aikana

Vangin erillään pitämisestä järjestysrikkomuksen selvittämisen aikana säädetään TVL 10 luvun 14 §:ssä. Sen mukaan vangin järjestysrikkomusta selvitettäessä ja päätöstä kurinpitorangeistuksen määräämisestä odotettaessa vanki voidaan pitää erillään muista vangeista, jos se on tarpeen järjestyksen säilymiseksi tai muusta erityisestä syystä. Erillään pitäminen ei saa kestää kauempaa kuin on välttämätöntä eikä yli seitsemää vuorokautta.

Säännöksen perusteella vankeja ei siten voida automaattisesti pitää erillään muista vangeista kurinpitokäsittelyyn saakka, vaan sen on ensiksikin oltava tarpeen järjestyksen säilymiseksi tai muusta syystä ja erillään pitäminen ei saa myöskään kestää kauempaa kuin se on välttämätöntä. Vangin mahdollinen syyllistyminen järjestysrikkomukseen todetaan vasta kurinpitokäsittelyssä, eikä erillään pitämisessä saa eikä voi olla kyse rankaisutoimenpiteestä.

Asiakirjojen perusteella vaikuttaa siltä, että osassa tapauksia voidaan kyseenalaistaa, onko erillään pitäminen ollut välttämätöntä järjestyksen säilyttämiseksi tai ainakaan niin pitkäksi ajaksi. Näin voidaan perustellusti tehdä esimerkiksi edellä mainituissa sopimatonta käytöstä koskevissa tapauksissa (722/2017/Vanv ja 832/2017/Vanv). Kyseisissä tapauksissa erillään pitämistä ei voida perustella myöskään rikkomuksen selvittämisen turvaamisella, koska tapahtumat ovat sinällään selvät. Asiakirjojen perusteella vaikuttaa siltä, että vankeja vietäisiin varsin rutiininomaisesti eristysseleihin tapauksissa, joissa vanki on käyttäytynyt sopimattomasti henkilökuntaa kohtaa arvioimatta tarkemmin erillään pitämisen edellytysten täyttymistä.

Muita kurinpitokäsittelystä tehtyjä huomioita

Vankien välistä pahoinpitelyä koskevaa asiaa kurinpitoasiana käsiteltäessä on perusteltua selvittää, onko uhrilla olevalla vangilla asiassa vaatimuksia ja jos on, niin asia tulisi siirtää poliisin käsiteltäväksi. Kurinpitopäätöksen (832/2017/Vanv) asiakirjoista ei ilmene, oliko uhrilla vaatimuksia pahoinpitelijää kohtaan.

Vangista tehtyjen ilmoitusten käsittely kurinpitomenettelyssä

Tarkastukseen liittyen vankilan virkamies jätti kantelun (EOAK/7181/2017), jonka mukaan henkilökunnan vangeista tekemien ilmoitusten käsittelyä on laiminlyöty eikä kurinpitokäsittelyitä järjestetty. Asiakirjojen perusteella varsinaiseen kurinpitokäsittelyyn ei ollut viety varsin vakaviakaan tapauksia, joissa vanki oli ollut erillään pidettynä jopa 4 vuorokautta (esim. ilmoitus 734/2017/Vanv). Kantelu siirrettiin ESRA:n aluekeskukseen käsiteltäväksi ja aluekeskusta pyydet-

tiin ilmoittamaan päätöksestään ja muista toimenpiteistään oikeusasiamiehen kansliaan.

9.16 Eristysosastolle sijoittaminen ja sen olosuhteet

Tarkastuksen perusteella vaikuttaa siltä, että vankilassa ei ole erikseen mietitty sitä, pannaanko yksinäisyysrangaistuksen täytäntöön rangaistussellissä, jossa on betoninen sänky, tuoli ja pöytä vai eristysellissä, jossa ei ole mitään kalusteita ja vanki joutuu syömään lattialla. Yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanon pääsisältönä on TVL 10 luvun 8 §:n mukaan omaisuuden hallussapidon, yhteydenpidon, kirjaston käytön radio- ja televisio-ohjelmien sekä harraste ja vapaa-ajan toiminnan rajoittaminen. AOA katsoo, että yksinäisyysrangaistuksia ei tulisi panna täytäntöön eristysellin kaltaisissa olosuhteissa.

Rangaistusselli

Eristysselli

Tarkastuksella kiinnittyi huomio siihen, että sellien seinillä oli piirroksia ja kirjoituksia.

Marraskuussa 2009 tehdyllä tarkastuksella (4456/3/09) kiinnitettiin huomiota siihen, että eristysosastolla ei ollut päiväjärjestystä. Nyt tarkastuksella huomioitiin, että tällä hetkellä eristysosastolla oli päiväjärjestys.

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan keskusvalvomoon tiedotetaan, millä perusteella vanki on sijoitettu eristyselliin. Mikäli vanki on suorittamassa yksinäisyysrangaistusta, valvontakameran kuva otetaan pois valvomon näytöltä. AOA totesi, että vankia saadaan valvoa sellissä kameravalvonnalla ainoastaan laissa säännellyissä tilanteissa.

Tarkastuksella käytiin tapaamassa tarkkailuun edellisenä iltana klo 19 itsetuhoisuuden perusteella sijoitettua vankia. Tarkkailuun sijoittamisesta oli ilmoitettu normaalin käytännön mukaisesti Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikköön, koska Vantaan poliklinikan henkilökunta ei ollut enää tuohon aikaan töissä. Vanki kertoi kieltäytyneensä syömästä, koska ei halunnut syödä lattialla. Vangin terveydentilaa ei ollut käyty tutkimassa vielä vankia tavattaessa seuraavana päivänä klo 13.30. Asia otettiin esille yksikön Vantaan poliklinikalle 29.11.2017 tehdyn tarkastuksen yhteydessä.

Yksityisyydensuoja wc:tä käytettäessä

Kameravalvottuihin sellisiin liittyy erityiskysymyksenä vangin wc:n käyttö. Kaikissa niissäkin tilanteissa, joissa vangin kameravalvonta on sallittua, ei voida pitää hyväksyttävänä, että vangin wc-asiointi voi tulla tarkkailtavaksi. Se on hyväksyttävää vain vangin ollessa sijoitettuna eristämistarkkailuun ja tällöinkin pitää pyrkiä järjestelyihin, joilla säilytetään edes vähäinen yksityisyys vangin käyttäessä wc:tä.

AOA Jussi Pajuojan päätöksessä 14.12.2009 (dnrot 4252/4/08 ja 360/4/09) todettiin tarkkailussa ja eristämistarkkailussa olevien vankien valvomisesta kameravalvonnalla muun muassa seuraavaa:

"Vankeuslakia säädettäessä eduskunnan lakivaliokunta totesi (LaVM 10/2005 vp) eristämistarkkailusta, että 'valiokunta korostaa, että tällaisessa tarkkailussa on noudatettava vähemmän haitan periaatetta sekä hienotunteisuutta erityisesti niissä tapauksissa, joissa tilanne välttämättä edellyttää myös muun muassa saniteettitilojen käyttämiseen kohdistuvaa valvontaa.'

CPT katsoi, että myös tarkkailuselleihin sijoitettujen vankien yksityisyys heidän käyttäessään WC:tä tulisi säilyttää siinä määrin kuin se suinkin on mahdollista. CPT katsoi, että eristämistarkkailuun sijoitettujen osalta olisi ryhdyttävä järjestelyihin, jotta säilytettäisiin edes vähäinen yksityisyys vankien käyttäessä WC:tä, kuten esimerkiksi värillinen lasi, jolla WC-tila erotetaan. Riihimäen vankilassa kameran ja vangin välissä on pleksi, joka sumentaa näkyvyyttä ja jota CPT piti riittävänä ratkaisuna näkyvyys ongelmaan.

- - -

Tarkkailuun sijoitettujen vankien kohdalla en näe syytä heidän WC-käyntien tarkkailulle, mutta toisaalta vangin oman turvallisuuden kannalta on tärkeää, että sellissä ei ole kuolleita kulmia, joita ei voida valvoa kameralla. Tarkkailuun käytettävien sellien osalta pitäisiin perusteltuna, että vankiloissa selvitettäisiin mahdollisuuksia vankien yksityisyyden parantamiseksi WC-tilanteessa."

Keskusvalvomosta ilmeni, että valvontakameran kuvassa näkyi wc-istuimien esteettömästi. Tarkastuksilla on ilmennyt, että monissa vankiloissa valvontakameran kuva on sumennettu wc-istuimen kohdalla vangin yksityisyyden turvaamiseksi. AOA pitää perusteltuna, että vastaavat rajoitukset tehtäisiin myös Vantaan vankilan kameravalvontaan.

9.17 Omasta pyynnöstään erillään asuminen

TVL 3 luvun 2 §:n mukaan vangille on varattava hänen pyynnöstään mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään muista vangeista, jos vangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna. Omasta pyynnöstään erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä erillään asumisesta välttämättä aiheutuu. Erillään asuttamisen perusteet on otettava uudelleen harkittavaksi enintään neljän kuukauden väliajoin. Päätösvaltaa asiassa käyttää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies tai rikosseuraamusesimies, ja vangilla on muutoksenhakuoikeus päätöksestä.

Vankilaa pyydettiin toimittamaan selvitys kolmen kuukauden ajalta 1.1.–30.11.2017 omasta pyynnöstään erillään asuttamista koskevista päätöksistä. Vankila toimitti kuusi ilmoitusta, joissa asiaksi oli merkitty omasta pyynnöstä eristäminen. Kaikissa tapauksissa vanki oli asutettu eristysselliin ja merkitty sen tapahtuneen vangin omasta halusta. Asiakirjojen perusteella vaikuttaa siltä, että sijoittamiset ovat olleet varsin lyhyitä, ilmeisesti enintään neljä vuorokautta.

Vangilla on oikeus saada asua erillään muista vangeista säännöksen edellytysten täytyessä. Vangilla on mahdollisuus hakea muutosta päätökseen, mikäli vankila ei katso erillään asuttamisen edellytysten täyttyvän. Vankeus- ja tutkintavankeuslaki eivät tunne myöskään käsitettä ”omasta pyynnöstä eristetty”, vaan tällaisia tapauksia tulee arvioida omasta pyynnöstään erillään asumista koskevien säännösten perusteella. Selvityksen mukaan vankilassa ei ole tehty asianmukaisia päätöksiä vankien erillään asuttamisesta muutoksenhakuohjauksineen.

Eristysostoa ei ole tarkoitettu vankien asuttamiseen eikä erillään asuttamisessa ole kyse eristysostolle sijoittamisesta. Omasta pyynnöstään erilleen asuttamista koskeva säännös ei siten tarkoita sitä, että vanki sen perusteella asutettaisiin eristysostolle. Vankilan järjestyssäännön mukaan suljetulle N-osastolle sijoitetaan mm. omasta pyynnöstä erillään pidettäviä vankeja. Saadun selvityksen perusteella herää kuitenkin epäselvyys siitä, onko vankilassa tulkittu oikein erillään asumista koskevia säännöksiä.

9.18 Turvaamistoimenpiteitä koskevat päätökset

Tarkkailuun sijoittaminen

Tarkastuksen aikana 30.11.2017 eristysosastolla käytäessä yksi vanki oli sijoitettuna itsetuhoisuuden perusteella kameravalvottuun selliin (884/2017/Vanv). Asiassa on tällöin kyse TVL 13 luvun 3 §:n (tai VL 18:3) mukaisesta tarkkailuun sijoittamisesta. Tarkkailuun sijoittamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies, eli rikosseuraamusesimies. Vangilla on muutoksenhakuoikeus tarkkailuun sijoittamista koskevasta päätöksestä. Tarkastuksella ilmeni, että vangin kohdalta ei ollut tehty päätöstä tarkkailuun sijoittamisesta.

Vankilaa pyydettiin toimittamaan selvitys kolmen kuukauden ajalta 1.1.–30.11.2017 tarkkailuun sijoittamista koskevista päätöksistä. Saadun selvityksen mukaan vankilassa ei ollut kyseisenä aikana tehty yhtään vangin tarkkailuun sijoittamista koskevaa päätöstä. Vankilaa pyydettiin toimittamaan selvitys kaikista eristysosastolle kyseisenä aikana sijoitetuista vangeista. Vankilan johtajan selvityksessä myönnetään, että joissain tapauksissa, joissa syyksi on merkitty erillään pitäminen tutkinnan ajaksi, on tosiasiallisesti ollut kyse tarkkailuun sijoittamisesta.

Selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että ainakin kuudessa tapauksessa kyse olisi ollut tarkkailuun sijoittamisesta, ja joista olisi pitänyt tehdä erillinen päätös muutoksenhakuohjauksin (859/2017/Vanv, 676/2017/Vanv, 695/2017/Vanv, 792/2017/Vanv, 738/2017/Vanv ja 845/2017/Vanv).

Eristämistarkkailuun sijoittaminen

Vankilaa pyydettiin toimittamaan selvitys kolmen kuukauden ajalta 1.1.–30.11.2017 eristämistarkkailuun sijoittamista koskevista päätöksistä. Saadun selvityksen mukaan vankilassa ei ollut kyseisenä aikana tehty yhtään eristämistarkkailuun sijoittamista koskevaa päätöstä eikä myöskään henkilönkatsastusta koskevaa päätöstä.

Eristysosastolle kyseisenä aikana sijoitetuista vangeista saadun selvityksen perusteella yhdenkään vangin tapauksessa kyse ei olisi ollut eristämistarkkailuun sijoittamisesta.

9.19 Matkaselliosastolle asuttaminen ja sen olosuhteet

Matkaselliosaston osaston olosuhteet olivat asianmukaiset. Selleissä on wc-tilat ja televisiot. Osastolla oli erillinen suihkutila, jossa vangit pääsivät peseytymään kerran päivässä. Ulkoilutila oli myös asianmukainen.

Matkaselliosaston tilat olivat varsin huonossa kunnossa. Epäsiistin vaikutelman antoivat seinillä olevat piirroksiset ja kirjoitukset. Yhdessä kirjoituksessa erään nimeltä mainitun vangin kerrottiin olevan ”vasikka”. AOA suosittelee, että sellien seinät pyrittäisiin säännönmukaisesti pitämään siistimpinä, esimerkiksi maalaamalla niitä nykyistä useammin. Edellä mainitun kaltaiset ”vasikka” kirjoitukset tulisi välittömästi poistaa.

Tarkastuksella yhdessä naisten erillisen matkaselliosaston tyhjänä olevassa sellissä oli erittäin paha haju, koska wc-pöntössä olleet oksennukset olivat jääneet vetämättä.

Matkasellejä ei ole tarkoitettu vankien asuttamiseen, vaan heidät pitää siirtää normaaleille asuinosaostolle mahdollisimman nopeasti. Rikosseuraamuslaitos on antanut määräyksen Vankien asumisesta ja perushuollosta (19/004/2010) ja sen mukaan matkasellejä ei lasketa majoituspaikoiksi eikä niihin saa majoittaa vankeja pysyvästi. Tarkastuksella selvitettiin, kuinka kauan matkaselliosastolla tarkastuksen aikana olleet vangit olivat olleet sijoitettuna matkaselliosastolle.

Tarkastuksella 30.11.2017 haastateltiin ulkomaalaista vankia, joka oli ollut matkaselliosastolla 13.10.2017 lähtien, eli yli 1,5 kuukautta. Vanki kertoi pyytäneensä joka päivä, että hänet siirrettäisiin sieltä asuinosaostolle. Matkaselliosastolla olemisen syyksi ilmoitettiin se, että vanki ei tupakoinut ja oli matkaselliosastolle sijoitettu tupakoimattomaan selliin. Saadun tiedon mukaan vankia ei voitu sijoittaa asuinosaostolle ennen kuin sieltä vapautuu savuttomia sellitiloja. Toisaalta asuinosaostolla ei ole tupakoimattomia sellejä, vaan tupakoimaton vanki sijoitetaan selliin yksin tai toisen tupakoimattoman kanssa samaan selliin.

Osaston henkilökuntaa kuultaessa ei ilmennyt sellaista perustetta, jolla olisi voitu perustella vangin näin pitkää sijoittamista matkaselliosastolle. Apulaisjohtajan ilmoituksen mukaan vanki oli keskustelun jälkeen samana päivänä siirretty asuinosastolle.

Vankilaa pyydettiin myöhemmin toimittamaan selvitys siitä, kuinka kauan kolme muuta kauimmin matkaselliosastolla ollutta vankia olivat siellä ennen siirtoaan asuinosastolle sekä syy.

- yksi vangeista oli ollut matkasellissä 24.11.–4.12.2017 eli 11 päivää ja syynä oli tilanahtaus, kun odotettiin sellin vapautumista muulta osastolta.
- yksi vangeista oli ollut matkasellissä 20.10.2017 alkaen vapautumiseensa saakka 29.11.2017 eli 41 päivää. Syyksi ilmoitettiin, ettei ollut savuttomia sellitiloja eikä riskitöntä sellitoveria.
- yksi vangeista saapui matkaselliosastolle 20.11.2017 ja vapautui 4.12.2017 eli 15 päivää. Saadun tiedon mukaan asuinhistoria oli poistunut vatista. Selvityksen mukaan vangille oli vaikeaa löytää soveltuvaa osastoa.

Tarkastushavaintojen perusteella vankien siirtäminen matkasellistä asuinosastoille ei kaikissa tapauksissa tapahdu riittävän nopeasti. Tarkastuksella jäi epäselväksi, mikä on tähän syynä. AOA katsoi, että vankilan tulee järjestää osastoille sijoittaminen niin, että vankien osastolle sijoittamista arvioidaan päivittäin siten, ettei edellä mainitun kaltaisia tilanteita, joissa vanki on matkaselliosastolla huomattavan pitkiä aikoja, pääse syntymään.

9.20 Vanginkuljetusauto ja vankien sitominen kuljetuksen aikana

TVL 13 luvun 2 §:n (ja VL 18 luvun 2 §:n) mukaan vangin sitominen kuljetuksen aikana on mahdollista vain yksittäistapauksellisen harkinnan perusteella. Vankien järjestelmällinen sitominen ilman tapauskohtaista harkintaa kuljetettaessa heitä Vantaan vankilasta Helsingin käräjäoikeuteen tai hovioikeuteen on ollut pitkään ongelmallinen asia ja oikeusasiamiehen ratkaisussa on todettu menettelyn lainvastaisuus. Asiaan on vihdoinkin saatu ratkaisu, kun vankilalle on hankittu kaksi uutta osastoitua vanginkuljetusautoa, joissa vangit on sijoitettu omiin ”koppeihin” erilleen muista vangeista ja henkilökunnasta.

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan uuden kuljetuskaluston saamisen jälkeen ei enää ole ollut tarvetta vankien sitomiseen tuomioistuin-kuljetusten aikana. Edellisen kolmen kuukauden aikana vanki oli ollut sidottuna kuljetuksen aikana ainoastaan kaksi kertaa ja molemmissa tapauksissa oli kyse vangin kuljettamisesta Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikköön.

9.21 Televisio- ja radiokanavat

TVL 7 luvun 4 §:n mukaan (ja VL 11:6) tutkintavangille on varattava tilaisuus seurata televisio- ja radiohjelmiä. Tarkastuksella ilmeni, että vankilassa näkyvät ainoastaan maksuttomat suomalaiset tv-kanavat. Tarkastuksella jäi epäselväksi, olisiko vankilassa edes mahdollista saada näkymään ulkomaalaisia kanavia yleisesti ilman televisiokohtaista maksukorttia. Kun ulkomaalaisten vankien määrä ja heidän osuus vangeista on vankilassa varsin suuri, vankilan tulisi kuitenkin huolehtia myös heidän mahdollisuudestaan seurata televisio-ohjelmia omalla tai muullakin kuin suomen ja ruotsin kielellä. AOA Jussi Pajuoja on Oulun vankilan tarkastuksella syyskuussa 2016 (EOAK/3628/22016) kiinnittänyt huomiota samaan asiaan.

Tällä hetkellä vankiloissa olevista vangeista noin 20 % on ulkomaalaisia, siinä kun Vantaan vankilassa luku on yli 30 %. AOA piti perusteltuna, että Rikosseuraamuslaitoksessa selvitetään yleisemminkin mahdollisuudet saada vankiloissa näkyväksi ulkomaalaisia tv-kanavia ja niiden näkymiseen mahdollisesti liittyviä ongelmia sekä miten asia on tällä hetkellä mahdollisesti järjestetty eri vankiloissa.

Radio-ohjelmien seuraamisen osalta kerrottiin, että keskusradion kautta on mahdollista kuunnella vain kuutta radiokanavaa. Vangit voivat kuitenkin saada haltuunsa kuulokkeilla kuunneltavia radio-ominaisuudella varustettuja laitteita. Kun vangin oikeus seurata radio-ohjelmia voi toteutua vangin omalla radiolaitteella, AOA:lla ei ole aihetta toimenpiteisiin.

9.22 Valvontahenkilökunnan lääkejakokoulutus ja lääkkeiden jakaminen käytännössä

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) on oikeusasiamiehelle antamassa lausunnossaan korostanut, että vartijoiden jakaessa lääkkeitä on potilasturvallisuuden varmistamiseksi syytä noudattaa Turvallinen lääkehoito -oppaassa esitetyt ohjeita lääkehoitoon kouluttamattoman henkilön osallistumisesta lääkehoidon toteuttamiseen. Tähän liittyy olennaisesti se, että vartijoiden tulee saada asianmukainen ja riittävä perehdytys tehtävään (AOA:n ratkaisu 15.5.2013, dnro 3697/4/11).

Turvallinen lääkehoito -opasta on sittemmin päivitetty (THL:n julkaisu 14/2015) ja siihen on otettu erillinen osio lääkehoidon toteuttamisesta vankiloissa. Oppaan mukaan lääkehoitoa toteuttaa ensi sijassa terveydenhuoltoalan koulutuksen ja siihen sisältyvän lääkehoidon koulutuksen saanut terveydenhuollon ammattihenkilö. Mikäli lääkehoitoon

koulutettuja terveydenhuollon ammattihenkilöitä ei ole käytettävissä, voidaan muuta henkilökuntaa kouluttaa lääkehoidon tehtäviin. PKV-lääkkeiden (pääasiallisesti keskushermostoon vaikuttavat lääkkeet) ja huumausaineiksi luokiteltavien lääkkeiden (esim. korvaushoitolääkkeet) jakamiselle on kuitenkin asetettu yleisiä osaamisvaatimuksia, joista voidaan poiketa vain erityisluvalla. Oppaasta ilmenee (s. 28) vanginvartijalle asetetut edellytykset toteuttaa lääkehoitoa. Osaamisen varmistamiseen kuuluu lisäkoulutus ja näyttö sekä kirjallinen lupa. Näytön vastaanottaa kokenut lääkehoitoa toteuttava laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Luvan antaa lääkäri.

Vankiloissa toteuttavasta lääkehoidosta oppaassa todetaan (s. 72) mm. seuraavaa:

”Lääkehoitoon kouluttamaton valvontahenkilöstö voi lisäkoulutuksen, osaamisen varmistamisen ja kirjallisen luvan jälkeen osallistua valmiiksi jaettujen lääkkeiden antamiseen luonnollista tietä ja ihon alle sekä lihakseen. Työnantajan tehtävänä on järjestää tarvittava lääkehoidon koulutus.

Vankiloihin olisi tarpeen luoda käytäntö, jossa lääkehoitoon osallistuva valvontahenkilökunta saa potilasturvallisuuden kannalta olennaiset tiedot. Tämä voitaisiin toteuttaa potilaskohtaisten hoitosopimusten avulla. Vankien terveystiedot kuuluvat salassapidon piiriin, ja siksi valvontahenkilöstön lääkelupiin tulisi lisätä koulutusta salassapitosäädöksistä sekä salassapito- ja vaihtolovelvoite. Salassapitovelvoitteen tulisi sisältää myös selvitys siitä, että vangeilla on oikeus yksityisyyteen hoitotapahuman aikana. Esimerkiksi korvaushoitoa ei voi toteuttaa niin, että useampi vanki on samaan aikaan paikalla.

Vankiloissa toteutettavasta opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidossa lääkkeen voi luovuttaa terveydenhuollon ammattihenkilö, hoitoon riittävästi koulutettu sosiaalialan koulutuksen saanut työntekijä tai lääkehoitoon koulutettu valvontahenkilöstö, jolle on annettu riittävä koulutus, jonka osaaminen on varmistettu ja jolle on myönnetty rajattu lääkkeenantolupa.”

Valvontahenkilökunta jakaa vangeille dosetista ne lääkkeet, joita ei anneta vangille haltuun. Poliklinikan hoitaja on annostellut valmiiksi lääkkeet dosettiin. Rikosseuraamusmiehet antavat viikonloppuisin opioidi-korvaushoidossa olevalle vangille korvaushoitolääkkeen. Valvontahenkilökunnalle on olemassa kahdenlaista lääkejakokoulutusta. Uuteen vartijatutkintoon kuuluu omana osiona lääkejakokoulutus, joka pitää sisällään teoriakoulutuksen, tentin, näytön ja kirjallisen luvan. Koulutus vastaa Turvallinen lääkehoito -oppaassa edellytettyä koulutusta, jota edellytetään silloin kun lääkkeiden jakamisen tekee joku muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö. Niille valvontahenkilökuntaan kuuluville, jotka eivät ole suorittaneet uutta vartijatutkintoa, on olemassa internet-pohjainen Vallu-koulutus. Se ei oikeusasiamiehen saaman tiedon mukaan sisällä mm. tietoa pääasiallisesti keskushermostoon vaikuttavasta lääkityksestä (kuten bentsodiatsepiinit). Nämä lääkkeet ovat kuitenkin sellaisia, joita ei koskaan anneta vangille haltuun vaan ne jaetaan aina dosetista. Tähän koulutukseen ei myöskään kuulu näytön antamista eikä kirjallista lupaa.

Eri osastoilla tavattujen vartijoiden haastatteluissa ilmeni, että joillakin oli uuden vartijatutkinnon mukainen lääkejakokoulutus ja jotkut olivat käyneet internet-pohjaisen Vallu-koulutuksen. Lisäksi löytyi yksi varti-

ja, jolla ei ollut kumpaakaan koulutusta. Korvaushoitolääkettä jakavia rikosseuraamusesimiehiä ei tästä asiasta haastateltu, joten tiedossa ei ole, minkälainen koulutus heillä on. Tarkastajien saaman tiedon mukaan vankilassa ei ole koottu tietoa siitä, mikä koulutus kenelläkin on tältä osin. Lääkejakokoulutukseen ei ole kuulunut mitään päivitystä eli opittuja asioita ei ole kerrattu eikä tietoja päivitetty, kuten esim. ensiapukoulutuksessa tehdään. Lääkkeiden jakamiseen liittyvistä rutinneista kyseltäessä jäi myös epäselväksi, miten valvontahenkilökuntaa on ohjeistettu siitä, miten lääkkeet annetaan (erityisesti korvaushoitolääke) ja miten poliklinikalle ilmoitetaan, jos lääkkeiden jakamisessa tapahtuu virhe. Lisäksi oli epäselvää, oliko valvontahenkilökunnalla riittävästi aikaa seurata esim. sitä, että vanki ottaa lääkkeensä.

Poliklinikalta toimitetuista potilasturvallisuuden vaaratapahtumien raporteista ajalta 1.5.–31.10.2017 (HaiPro) ilmeni, että terveydenhuollon henkilökunta oli joutunut tekemään useita vaaratilanneilmoituksia siitä, että vangin siirtyessä toiselle osastolle hänen dosettinsa ei ole siirtynyt mukana ja vanki on jäänyt ilman hänelle määrättyä lääkitystä. Samalla ajalla oli tehty seitsemän vaaratilanneilmoitusta siitä, että valvontahenkilökuntaan kuuluvalla on tapahtunut jonkinlainen sekaannus lääkkeissä.

Tarkastuksen jälkeen Vantaan vankilaa pyydettiin toimittamaan valvontahenkilökunnalle annetut kirjalliset ohjeet lääkkeiden jakamisesta. Lisäksi pyydettiin tietoa siitä, mikä koulutuksen korvaushoitolääkettä jakavat rikosseuraamusesimiehet ovat saaneet lääkkeen jakamisesta. Vankilan johtaja ilmoitti, että vankilassa noudatetaan Vankiterveydenhuollon yksikön 13.2.2017 antamaa määräystä vankeusajasta lääkähoidosta (joka on korvannut aiemman Rikosseuraamuslaitoksen antaman määräyksen dnro 11/004/2012). Lisäksi hän totesi, että laitoksen terveydenhuolto oli muutamia vuosia sitten antanut metadon-jatkokoulusta rikosseuraamusesimiehille. Selvityksen mukana oli ohje rikosseuraamusesimiehille metadonin antamisesta vangille. Ohje on aina liitettynä terveydenhuollon varaaman lääkerin mukana.

Annetusta selvityksestä ei ilmene selvästi, vastaako rikosseuraamusesimiesten lääkkeenjako koulutus edellä kuvatussa Turvallinen lääkehoito -oppaassa korvaushoitolääkkeen jakamiselle edellytettyä koulutusta (johon sisältyy näyttö ja lupa). Myös tarkastuksella ja vaaratilanneilmoituksista saadut tiedot siitä, miten vartijat käytännössä toimivat lääkkeiden jakamisessa, jättävät epäilyn siitä, että lääkkeen jakamisen ohjeistukseen ja koulutukseen on tarpeen kiinnittää huomiota. Valvontahenkilökunnan koulutuksessa mahdollisesti olevat puutteet ovat kuitenkin sellaisia, jotka eivät koske ainoastaan Vantaan vankilaa vaan todennäköisesti suurinta osaa vankiloita.

9.23 Nuorten osasto

Nuorten osasto on tarkoitettu alle 21-vuotiaille. Osastolla on kuusi selliä, joista osassa on kaksi vankipaikkaa. Tarkastuspäivänä osastolla oli yksi alaikäinen vanki muiden ollessa täysi-ikäisiä. Kaksi selleistä oli tyhjänä, koska osastolle soveltuvia vankeja ei ollut paikkamäärää

vastaavasti. Osastolla paikalla ollut henkilökunta kertoi osaston toiminnasta. Toiminnassa pyritään ottamaan huomioon nuorten ikä ja tarpeet.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on antanut ohjeen Alaikäisestä vangista (1/004/2017). Ohjeessa todetaan alaikäisen sijoittamisesta vankilassa ja toimintoihin sijoittamisesta seuraavaa.

”Alle 18-vuotias vanki on pidettävä erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa vaadi muuta. Tähän sisältyy velvoite pitää alaikäinen eri osastolla ja eri toiminnossa kuin aikuiset vangit. Säädösten lähtökohtana olevan erilleen sijoittamisvaatimuksen perusteena on alaikäisen turvallisuuden takaaminen ja suojelun tarve. Alaikäisyyden merkitystä ei saa sivuuttaa pelkästään sen seikan vuoksi, että sopivia tiloja ei ole käytössä. Lähtökohtana ei voi olla, että alaikäisten ja täysi-ikäisten vankien sijoittaminen yhteen on säännönmukainen ratkaisu.

Velvoitteesta voidaan poiketa, jos se on alaikäisen edun mukaista. Harkinta tulee tehdä kussakin yksittäisessä tapauksessa lapsen etua silmällä pitäen. Muiden alaikäisten puuttuessa vankilasta tai heidän määränsä ollessa hyvin pieni on yleensä alaikäisen edun mukaista, että alaikäiselle järjestettävät toiminnot tapahtuvat valikoidusti yhdessä täysi-ikäisten kanssa. Henkilökunnan on aina arvioitava alaikäistä vankia toimintoihin sijoittaessaan, onko hänen etunsa mukaista osallistua toimintoihin täysi-ikäisten vankien kanssa. Jos alaikäinen osallistuu toimintaan yhdessä täysi-ikäisten vankien kanssa, tulee toiminta järjestää aina henkilökunnan valvonnan ja ohjauksen alaisena. Parhaiten alaikäisen etu toteutuu, jos asuminen ja toiminnot järjestetään kehitys- ja ikätason mukaisessa ryhmässä.

Alaikäisen kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että hänet saadaan vankilan toimintojen ja muun tuen piiriin jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mahdollisuuksien mukaan jo tutkintavankeusaikana.

Vangille, joka ei ole suorittanut perusopetuksen oppimäärää, on annettava tilaisuus sen suorittamiseen. Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta. Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta. Opetushallituksen määräyksen (104/011/2014) mukaan oppivelvollisuusikäisten vankien ja tutkintavankien opetuksesta vastaa se kunta, jossa vankila sijaitsee. Yhteydenotto kuntaan tulee tehdä heti kun oppivelvollisuusikäinen saapuu vankilaan, jotta toimenpiteisiin opetuksen järjestämiseksi voidaan ryhtyä riittävän nopeasti. Opetuksen järjestäjät eivät voi jättää noudattamatta tätä määräystä tai poiketa siitä.”

Osastolla on henkilökunnan kertoman mukaan mahdollista jatkaa koulunkäyntiä. Alaikäiselle vangille tulee koulutehtäviä ja kokeita suoritettaviksi. Henkilökunta auttaa tarvittaessa koulunkäynnissä sekä valvoo kokeiden tekemistä.

Alaikäisten ja alle 21-vuotiaiden vankien tilanne vaikuttaa Vantaan vankilassa erillisen osaston myötä olevan parempi kuin monissa muissa vankiloissa. Alaikäisten asuttaminen ei silti vastaa lain ja kansainvälisten suositusten edellyttämää. Ylin laillisuusvalvoja on ratkaissussaan (päätös 29.10.2010, dnro 979/2/08) ja useissa tarkastuspöytäkirjoissa laajasti perustellut sitä, miksi alaikäiset on aina majoitettava erillisiin tiloihin, joihin täysi-ikäisillä vangeilla ei ole pääsyä. Sen, että alaikäiset tulee majoittaa täysi-ikäisten vankien majoitustiloista erillisiin tiloihin, ei tule estää sitä, että heillä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja olla kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa.

Erilleen majoittaminen ei saa muutoinkaan merkitä eristämisen kaltaisia olosuhteita. Järjestettäessä alaikäisille vangeille sellin ulkopuolista toimintaa yhdessä aikuisten vankien kanssa valvonnan tulee ehdottomasti olla riittävää. Yksityiskohtaisempi kannanotto on luettavissa esimerkiksi Vaasan vankilan tarkastuspöytäkirjasta (EOAK/2705/2017; julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla).

AOA:n näkemyksen mukaan alaikäisten vankien sijoittaminen tulisi saattaa vastaamaan laissa ja kansainvälisissä suosituksissa edellytettyä. Tämä vaikuttaa olevan vankiloille hyvin haasteellista, ellei mahdotonta. Näin ollen on myös rikosseuraamusalueen ja keskushallintoyksikön asia ryhtyä ongelman edellyttämiin toimiin. Tässä yhteydessä AOA pitää nyt riittävänä saattaa edellä todettu alaikäisten sijoittamisesta vankilan, aluekeskuksen ja keskushallintoyksikön tietoon.

9.24 Yhteenveto tarkastuksen havainnoista

Vankilan toiminnassa on paljon hyvää ja myönteistä. Vaikka vankilassa ei enää olekaan merkittävää yliasutusta, on vankilan toimintojen järjestäminen ja organisointi epäilemättä hankalaa ottaen huomioon tutkinnallisista syistä erillään pidettävien ja ulkomaalaisten eri kansallisuutta olevien vankien suuren määrän sekä vankiliikenteen vilkkouden. Vankilassa on kehitetty osastokohtaisia toimintoja ennakkolottomasti. Myös osastojen avoimuutta ja vankien sellien ulkopuolista aikaa on pystytty lisäämään.

Erilaisia tapaamisia järjestetään myös paljon. Vankien oma keittokirja laitosmyymälän raaka-aineista tehtävistä ruuista ja tapaajia varten tehty kuvakirja vankilan tiloista ovat sellaisia asioita, joita myös muiden vankiloiden toivotaan omaksuvan. Erittäin myönteistä on myös uusien vanginkuljetusautojen hankkiminen, jonka johdosta vankeja ei enää säännönmukaisesti sidota kuljetusten ajaksi. Pitkään vallinnut resurssipohjainen epäkohta on saatu tehokkaasti ratkaistua resursseja kohentamalla.

Vankeja koskevat säännökset olivat hyvin saatavilla ja niitä oli käännetty useille kielille. Vankien ja henkilökunnan väliset suhteet vaikuttivat hyviltä ja luontevilta ja vankeja arvoitiin kohdeltavan säännösten edellyttämällä tavalla. Vankilan ilmapiiri oli rauhallinen. Tarkastuksella huomiota kiinnitti tosin vartijoiden varsin vähäinen määrä osastoilla.

Tarkastuksen kielteiset havainnot liittyvät erityisesti siihen, että vankilassa ei kaikissa tapauksissa tehdä asianmukaisia hallintopäätöksiä, eikä niihin anneta muutoksenhakuohjausta. Vaikuttaa siltä, että esimerkiksi tarkkailuun sijoittamisista ja omasta pyynnöstään erillään asuttamisista ei ole tehty päätöksiä, vaikka asiakirjoista ilmenee, että tällaisia tapauksia oli ollut useita. Edellä mainittu herättää huolta siitä, onko kyse yleisemmästä toimintatavasta jättää hallintopäätökset tekemättä vai oikeusohjeiden puutteellisesta tuntemuksesta. Muutoksenhakuoikeuden käyttäminen on ensisijainen oikeusturvakeino sellaisista päätöksistä, joista voidaan hakea muutosta. AOA:n tehtävänä

on sen varmistaminen, että vangeilla on käytettävissä heille laissa turvatut oikeussuojakeinot.

Kurinpitoasioiden käsittelyssä on myös havaittu puutteellisuuksia. Havaintojen perusteella vaikuttaa mm. siltä, että henkilökuntaan kohdistuvien varsin vähäisten ja sinällään selvien rikkomusten johdosta vankeja viedään eristysosastolle erillään pidettäväksi järjestyserikkomuksen selvittämisen ajaksi arviomatta sitä, täyttyvätkö tapauksessa erillään pitämisen edellytykset. Tämä toimintatapa jo sinällään vaikuttaa rangaistuksenomaiselta menettelyltä. Havaintojen perusteella vaikuttaa myös siltä, että vankilassa ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota siihen, että vankien asuttaminen matkaselleissä olisi mahdollisimman lyhytaikaista.

Lääkejakokoulutuksessa ja lääkkeiden antamiseen liittyvässä koulutuksessa ja ohjauksessa ei ole kysymys ainoastaan potilasturvallisuudesta vaan myös työntekijän oikeusturvasta ja työsuojelusta. Turvallinen lääkehoito -oppaan mukaan jokainen lääkehoitoa toteuttava tai siihen osallistuva kantaa aina vastuun omasta toiminnastaan, vaikka vastuu lääkehoidon kokonaisuudesta on hoitavalla lääkäriellä. Työturvallisuuslain (738/2002) 14 §:n mukaan työnantajan on huolehdittava työhön perehdyttämisestä. Itä-Suomen aluehallintoviraston Työsuojelun vastuualue on poliisin säilytystiloihin tekemästään työsuojelutarkastuksesta laaditussa tarkastuskertomuksessa 8.3.2016 todennut, että lääkehoidon toteuttaminen ilman kyseisen tehtävän vaatimaa koulutusta kuormittaa ja aiheuttaa työntekijöille epävarmuutta.

10 Toimenpiteet

Apulaisoikeusasiamies saattaa Vantaan vankilan, Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon edellä mainitut tarkastushavainnot ja pyytää ilmoittamaan 1.6.2018 mennessä, mihin toimenpiteisiin seuraavat havainnot ovat antaneet aiheita:

- kohdassa 6 todettuun tilojen esteettömyydestä ja vankilan verkkosivuilla esteettömyydestä annettavista tiedoista. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön huomiota kiinnitetään kohdassa todettuihin asioihin vankiloita suunniteltaessa ja peruskorjattaessa
- kohdassa 9.4 todettuun tutkinnallisista syistä erillään pidettävien ulkoilusta ja mahdollisuudesta ulkoilutilojen käytön lisäämiseen sekä mahdollisuudesta saunomiseen
- kohdassa 9.5 todettuun päihteettömyysitoumuksesta työtoimintaan sijoittamisen edellytyksenä
- kohdassa 9.6 todettuun hallussapitopäätösten tekemisestä, omien vaatteiden toimittamisesta ja haltuun saamisesta sekä vastaanoton seinällä olevasta ilmoituksesta

- kohdassa 9.8 todettuun ulkomaalaisvankien perehdyttämisestä
- kohdassa 9.9 todettuun valvottujen tapaamisten keston pidentämisestä, valvomatonta, lapsen tapaamista ja skype-tapaamisia koskevien ohjeiden virheellisyyksistä sekä tapaamisaikalomakkeen tietojen eroavaisuudesta järjestyssääntöön ja tulooppaaseen
- kohdassa 9.10 todettuun kameravalvonnan tallentamisen poisottamisesta, avustajamääräyksen edellyttämisestä ja valvontakameratallenteen säilytysajasta
- Kohdassa 9.11 todettuun vangille järjestettävästä mahdollisuudesta soittaa luottamuksellisesti asiamiehelleen
- kohdassa 9.13 todettuun tutkintavangin muutoksenhakuoikeudesta kielteisiin erittäin tärkeää syytä koskeviin poistumislupapäätöksiin. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä pyydetään toimittamaan tietoa uusien poistumislupa-anomuslomakkeiden laatimisen tilanteesta
- kohdassa 9.14 todettuun mahdollisuudesta laitosmyymälän valikoiman laajentamiseen/muuttamiseen sekä iltapalan jakamisen ajankohdasta
- kohdassa 9.15 todettuun vankien erillään pitämisestä järjestyksikokemuksen selvittämisen aikana
- kohdassa 9.16 todettuun yksityisyyden suojasta eristyssellin wc:tä käytettäessä
- kohdassa 9.17 todettuun vankeja omasta pyynnöstään erillään asutettaessa ja asiaa koskevien päätösten tekemisestä
- kohdassa 9.18 todettuun tarkkailuun sijoittamisesta koskevien päätösten tekemisestä
- kohdassa 9.19 todettuun matkaselliosastolla asuttamisesta
- kohdassa 9.16 ja 9.19 todettuun eristysosaston ja matkaselliosaston siisteydestä
- kohdassa 9.21 todettuun ulkomaalaisten televisiokanavien näkyvyydestä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä pyydetään selvittämään yleisemmin mahdollisuuksia saada vankiloissa näkyviin ulkomaalaisia televisiokanavia

- kohdassa 9.22 todettuun valvontahenkilökunnan lääkkeiden jakamiseen ja lääkejakokoulutukseen liittyvistä puutteista. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tehtäviin ja vastuulle kuuluu järjestää vankiloiden valvontahenkilökunnan lääkkeenjako- koulutus ottaen huomioon kansalliset ohjeistukset.

Apulaisoikeusasiamies saattaa oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston tietoon kohdassa 9.2 todetun siitä, että Vantaan vankila ei sovellu olosuhteiltaan naistutkintavankien asuttamiseen ja pyytää ilmoittamaan 1.6.2018 mennessä, mihin toteama on antanut aiheita.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Matti Vartia
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri